

Městská knihovna v Praze

Antikrist

Friedrich Nietzsche

Praha

2017

e-kniha

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Antikrist

Friedrich Nietzsche

Znění tohoto textu vychází z díla [Antikrist](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Aloisa Srdce v roce 1929. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Friedrich Nietzsche: Antikrist), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyžívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 18. 8. 2017.

OBSAH

Předmluva	6
Kniha první: ANTIKRIST. Pokus o kritiku křesťanství.	7
Poznámka překladatele.....	74
Ediční poznámka	77

Předmluva

Tato kniha patří lidem nejvzácnějším. Snad ani nikdo z nich ještě nežije. Jsou to snad ti, kteří rozumějí mému Zarathustrovi; jak bych si *směl* sebe sama plést s těmi, pro které již dnes rostou uši? – Teprve pozítřek náleží mně. Jsou, kdož se rodí posthumně.

Podmínky, za nichž mí kdo rozumí a pak *nutně* rozumí, – znám až příliš přesně. Kdo má snést i jen moji vážnost, moji vášeň, musí být ve věcech ducha poctivý až do tvrdosti. Musil se cvičit žít na horách – vidět *pod* sebou dnešní žalostné žvanění politiky a národního sobectví. Musil se stát již lhostejným, nesmí se nikdy tázat, prospívá-li pravda, či stane-li se člověku osudem... Záliba síly v otázkách, k nimž dnes nikdo nemá odvahy; odvaha k tomu, co je *zakázáno*; předurčení k labyrintu. Zkušenost sedmera samot. Nové uši pro novou hudbu. Nové oči pro to, co je nejvzdálenějšího. Nové svědomí pro pravdy dosud němé. A vůle k ekonomii velikého stylu: udržet pohromadě svou sílu, své *nadšení*... Ctít sebe; milovat sebe; bezpodmínečně se osvobodit od sebe...

Nuže! Jen tito jsou moji čtenáři, moji praví čtenáři, moji předurčení čtenáři: co sejde na *ostatních*? – Ostatní, toť pouze lidstvo. – Je třeba mít převahu nad lidstvem silou, *výší* duše – pohrdáním...

Friedrich Nietzsche.

Kniha první:

ANTIKRIST.

Pokus o kritiku křesťanství.

1.

- Pohlédněme si do očí. Jsme Hyperborejci¹ – víme až příliš dobře, jak žijeme stranou. „Ani po souši ani po vodě nenajdeš cesty k Hyperborejčům“ : to věděl o nás už Pindaros. Mimo sever, mimo led, mimo smrt – *naš* život, *naše* štěstí... Objevili jsme štěstí, známe cestu, našli jsme východisko z celých tisíciletí labyrintu. Kdo *jinak* je našel? – Moderní člověk snad? – „Nevím, kudy kam, jsem vším, co neví, kudy kam“ – vzdychá moderní člověk... *Touto* moderností jsme stonali – shnilým mírem, zbabělým kompromisem, vší ctnostnou nečistotou moderního Ano a Ne. Tato tolerance a *largeur* srdce,² která všechno „odpouští“, protože všechno „chápe“, toť pro nás scirocco.³ Raději v ledu žít nežli mezi moderními ctnostmi a jinými jižními větry!... Stateční jsme byli dost, nešetřili jsme sebe ani jiných: leč dlouho jsme nevěděli, *kam* se svou statečností. Zachmuřili jsme se, říkali nám fatalisté. *Naše* fátum⁴ – to byla plnost, napětí, nadržení sil. Žíznilí jsme po blesku a činech, nikdy jsme se nepřiblížili štěstí slabochů, „oddanosti“... Bouře byla v našem vzduchu, příroda – a my jsme příroda –, se zatměla – *neboť neměli jsme cesty*. Formule našeho štěstí: jasné Ano, Ne, přímá linie, cíl...

2.

Co je dobré? – Všechno, co v člověku zvyšuje cit moci, vůli k moci, moc samu.

Co je špatné? – Všechno, co pochází ze slabosti.

Co je štěstí? – Cítit, že moc *vzrůstá* – že překonáváme překážku.

¹ Podle řecké mytologie vzdálený národ, obývající mimo známý svět („za severním větrem“) v rajském kraji, uctívající Apollona. *Pozn. red.*

² Velkodušnost. *Pozn. red.*

³ Dusný a vlhký vítr, přinášející vláhu. *Pozn. red.*

⁴ Osud. *Pozn. red.*

Nikoli spokojenost, nýbrž více moci; *nikoli* mír vůbec, nýbrž válku; *nikoli* ctnost, nýbrž zdatnost (ctnost v renesančním stylu, virtù,⁵ ctnost bez moralínu).⁶

Slabí a nezdařilí mají zahynout: první věta naší lásky k člověku. A má se jim k tomu ještě pomáhat.

Co je škodlivější, než kterákoli neřest? – Účinná soustrast se všemi nezdařilými a slabými – křesťanství...

3.

Problém, jež tímto kladu, není v tom, co má vystřídat lidstvo v sledu bytostí (– člověk jest *koncem* –): nýbrž v tom, který typ člověka máme *vypěstit*, máme *chtít*, jakožto hodnotnější, života důstojnější, budoucností jistější.

Tento hodnotnější typ se vyskytl již dosti často: ale vždy šťastnou náhodou, výjimkou, nikdy proto, že byl *chtěn*. Naopak, *jeho* se nejvíc obávali, byl dosud téměř vtělením hrůzy; – a ze strachu byl *chtěn* a *pěstěn* typus opačný a také ho bylo *dosaženo*: domácí zvíře, stádní zvíře, nemocné zvíře člověk, – křesťan...

4.

Lidstvo *nepředstavuje* vývoje k lepšímu nebo silnějšímu nebo vyššímu tak, jak se tomu dnes věří. „Pokrok“ je pouze moderní idea, to znamená idea falešná. Dnešní Evropan je svou hodnotou hluboko pod Evropanem renesančním; vývoj prostě *není* nutně zvýšením, stupňováním, zesílením.

V jiném smyslu trvale se daří jednotlivé případy na nejrůznějších místech země a z nejrůznějších kultur, případy, jimiž se skutečně projevuje vyšší typus: něco, co je v poměru k celku lidstva jakýmsi nadčlověkem. Takové šťastné případy velikého zdaru vždy byly

⁵ Ctnost. Pozn. red.

⁶ Nietzscheho slovo (jako „trest“ nebo „nákaza moralistická). Pozn. red.

možné a snad budou vždy možné. A dokonce celé rody, kmeny, národy mohou být po případě takovou *výhrou*.

5.

Křesťanství nemá být zdobeno a fintěno: zdvihlo *válku na život a na smrt* proti tomuto vyššímu typu člověka, dalo do klatby všechny základní instinkty tohoto typu, vydestilovalo z těchto instinktů zlo, *zlého* člověka: – silný člověk člověkem typicky zavrženíhodným, „člověkem zvrhlým“. Křesťanství se dalo na stranu všeho slabého, nízkého, nezdařilého, udělalo ideál z *odporu* proti udržovacím instinktům silného života; zkazilo rozum i povah duchově nejsilnějších tím, že učilo vidět v nejvyšších hodnotách duchovosti hřích, klam, *pokuseň*. Příklad nejžalostnější: zkáza Pascalova, jenž věřil ve zkázu svého rozumu dědičným hříchem, zatím co byl zkažen jen jeho křesťanstvím! –

6.

Vzešlo mi bolestné, příšerné divadlo: zdvihl jsem oponu nad *zkažeností* člověka. Toto slovo v mých ústech je chráněno aspoň jednoho podezření: že obsahuje morální obžalobu člověka. Je míněno – podtrhl bych to poznovu – *bez moralínu*: a to až do té míry, že pociťuji onu zkaženost nejsilněji právě tam, kde se dosud nejvědoměji aspirovalo na „ctnost“, na „božskost“. Uhodnete již, že zkažeností rozumím dekadenci: moje teze jest, že všechny hodnoty, v nichž lidstvo nyní shrnuje, co je hodno všech přání, jsou *hodnoty dekadenci*.

Zkaženým zvu zvíře, druh, individuum, ztrácí-li své instinkty, volí-li to a dává-li *přednost* tomu, co mu je na škodu. Dějiny „vyšších citů“, „ideálů lidstva“ – a je možno, že je musím vyprávět – mohly by skoro také vysvětlit, proč je člověk tak zkažený. Život sám je mi instinktem pro vzrůst, pro trvání, pro hromadění sil, pro *moc*: kde chybí vůle k moci, je úpadek. Moje teze jest, že všem nejvyšším hodnotám lidstva tato vůle *chybí* – že vládnou pod nejsvětějšími jmény hodnoty úpadkové, hodnoty *nihilistické*.

7.

Křesťanství zovou náboženstvím *soustrastí*. – Soustrast je v protikladu k tonickým afektům, které zvyšují energii citu života: působí depresivně. Ztrácíme sílu soustrastí. Soustrastí se ještě množí a násobí ztráta síly, kterou již strast o sobě přináší životu. Strast sama stává se soustrastí nakažlivou; po případě může jí býti dosaženo celkové ztráty na životě a životní energii, která je v absurdním poměru ke kvantu příčiny (– případ smrti Nazaretského). Toť první hledisko; jest však jiné ještě důležitější. Měříme-li soustrast hodnotou reakcí, které zpravidla vyvolává, zjeví se její ráz životu nebezpečný ve světle ještě mnohem jasnějším. Soustrast zhruba křížuje zákon vývoje, jímž jest zákon *selekce*. Udržuje, co dozrálo k úpadku, brání se ve prospěch vydědenců a odsouzenců života, dává i životu ponurý a pochybný vzhled množstvím nezdařilostí všeho druhu, které v něm *udržuje*. Odvážili se zvát soustrast ctností (– každé *vznesené* morálce je slabostí – šli dále, udělali z ní vtělenou ctnost, základ a původ všech ctností – jenže ovšem, což je třeba mít na zřeteli, z hlediska filozofie, která byla nihilistická, která si napsala na štít *popření života*. Schopenhauer tím byl v právu: soustrastí se život popírá, činí *zavržením* *hodnějším* – soustrast, toť praxe nihilismu. Ještě jednou: tento depresivní a nakažlivý instinkt kříží ony instinkty, které míří na udržení života a zvýšení jeho hodnoty: jest jedním z hlavních nástrojů k stupňování dekadence, jakožto *násobitel* bídy a stejně jakožto konzervátor všeho bědného – soustrast přemlouvá k *Ničemu*!... Neříká se „nic“: říká se místo toho „onen svět“; nebo „bůh“; nebo „pravý život“; nebo nirvána, vykoupení, blaženství... Tato nevinná rétorika ze světa nábožensko-morální idiosynkrasie ukáže se ihned *mnohem méně nevinnou*, pochopíme-li, *jaká* tendence se tu halí v plášť sublimních slov: tendence *životu nepřátelská*. Schopenhauer byl nepřitelem života: *proto* se mu soustrast stala ctností... Aristoteles viděl, jak známo, v soustrasti chorobný a nebezpečný stav, jemuž by bylo dobře tu a tam odpomoci purgativem: v tragédii viděl purgativ. V zájmu životního instinktu měli bychom vskutku hledat prostře-

dek, jak píchnout do takového chorobného a nebezpečného hromadění soustrasti, jaké ukazuje případ Schopenhauerův (a pohříchu také celá naše literární a artistická dekadence, od Petrohradu k Paříží, od Tolstého po Wagnera), píchnout do něho: aby *puklo*... Uprostřed naší nezdravé modernosti nic není nezdravějšího křesťanské soustrasti. *Zde* být lékařem, *zde* být neúprosným, *zde* pracovat nožem – to patří k *nám*, toť *náš* způsob lásky k člověku, tím *my* jsme filozofy, my Hyperborejci! – –

8.

Je nutno říci, v *kom* vidíme svůj protiklad: – v bohoslovcích a ve všem, co má v těle bohosloveckou krev – v celé naší filosofii... Je třeba poznat tento osud zblízka, či lépe, je třeba prožít jej na sobě, je třeba na něj skoro zahynout, abychom už v tom nerozuměli žertu (– volnomyšlenkářství našich pánů přírodopytců a fyziologů je v mých očích *žertem*, – jim chybí v těchto věcech vášeň, *netrpí* jimi –). Ona otrava sahá mnohem dál, nežli se myslí: shledal jsem se s bohosloveckým instinktem pýchy všude, kde se dnes lidé cítí „idealisty“, – kde si činí nárok, díky vyššímu původu, na právo, shlížet s převahou a cize na skutečnost... Idealista má, zcela jako kněz všechny veliké pojmy v ruce (– a nejen v ruce!), poráží jimi s blahovolným opovržením „rozum“, „smysly“, „pocty“, „blahobyť“, „vědu“, vidí takovéto věci *pod* sebou, jakožto síly škodlivé a svůdné, nad nimiž se vznáší „duch ryze pro sebe“: jako by nebyly zasadily pokora, cudnost, chudoba, jediným slovem *svatost*, životu posud nevýslovně více škod, nežli kterékoli hrůzy a neřesti... Ryzí duch, toť ryzí lež... Pokud je kněz ještě uznáván za *vyšší* druh člověka, tento popírač, utrhač, travič života z *povolání*, potud není odpovědi na otázku: co je pravda? Pravda už *jest* postavena na hlavu, je-li uznáván vědomý advokát Ničeho a záporu zástupcem „pravdy“...

9.

Tomuto bohosloveckému instinktu vypovídám válku: jeho stopu jsem našel všude. Kdo má v těle bohosloveckou krev, staví se ke všemu předem křivě a nepoctivě. Patos, jenž se z toho vyvíjí, říká si *víra*: zavřít oči jednou pro vždy před sebou, aby nebylo nutno trpět obrazem nezhojitelné falešnosti. Pro sebe si udělají morálku, ctnost, svatost z této chybné optiky vůči všemu, spínají dobré svědomí s *falešným* viděním, – požadují, aby žádný *jiný* druh optiky už neměl ceny, když dali své vlastní optice nejvyšší posvěcení jmény „bůh“, „vykoupení“, „věčnost“. Vyhrabal jsem bohoslovecký instinkt ještě všude: je ze všech forem falešnosti, jaké jsou na zemi, nejrozšířenější, skutečně *podzemní*. V čem teolog vidí pravdu, *musí* být falešné: máme v tom téměř kritérium pravdy. Je to jeho nejspodnější instinkt sebezachování, jenž zakazuje, aby realita v žádném bodě nedošla uznání, ba aby se jí ani nedostalo slova. Pokud sahá bohoslovecký vliv, je *hodnotící soud* postaven na hlavu, jsou pojmy „pravdivý“ a „falešný“ nezbytně obráceny: co je životu neškodlivější, zve se zde „pravdivým“, co jej povznáší, stupňuje, co mu přisvědčuje, jej ospravedlňuje a vede k triumfu, zve se „falešným“ ... Stane-li se, že teologové vztáhnou prostřednictvím „svědomí“ knížat (*anebo národů* –) ruku po *moci*, nepochybuje, *co* se v podstatě pokaždé děje: vůle k zániku, *nihilistická* vůle se chce dostat k moci...

10.

Mezi Němci se tomu rozumí ihned, řeknu-li, že filozofie je zkažena bohosloveckou krví. Protestantský farář je praotcem německé filozofie, protestantismus sám jest její peccatum originale.⁷ Definice protestantství: poloviční ochrnutí křesťanství – *a také* rozumu... Stačí pronést slovo „ústav v Tübingen“, abychom pochopili, *čím* je v podstatě německá filozofie, – *zákeřnou* teologií... Švábové jsou nej-

⁷ Původní, první hřích. Pozn. red.

lepší lháři v Německu, lhou nevinně. Odkud jástot, jenž proběhl při *Kantově* vystoupení německým učeným světem, jenž pozůstává ze tří čtvrtin z farářských a učitelských synů, – odkud německé přesvědčení, které i podnes má svou ozvěnu, že se Kantem počítá obrat k *lepšímu*? Bohoslovecký instinkt v německém učenci uhodl, *co* nyní zas bylo možno... Otevřela se postranní cestička k starému ideálu, pojem „*pravého světa*“, pojem morálky jakožto *esence* světa (– dva nejzlovolnější omyly, jaké kdy byly!), nedaly-li se teď dokázat, přece, díky zchytrale moudré skepsi, se přece zas už nedaly *vyvrátit*... Rozum, *právo* rozumu tak daleko nesahá... Z reality bylo uděláno „*zdání*“; svět úplně *vytlaný*, svět jsoucna byl udělán realitou... Úspěch Kantův je pouze úspěchem bohosloveckým: Kant byl, jako Luther, jako Leibniz, o brzdu víc v německé poctivosti, jež beztak neměla pevného kroku. – –

11.

Ještě slovo proti Kantovi *moralistovi*. Každá ctnost musí být *naším* vynálezem, *naši* nejosobnější sebeobranou a nouzí: v každém jiném smyslu je pouze nebezpečím. Co není podmínkou našeho života, jen mu *škodí*: ctnost jen z respektu k pojmu „*ctnosti*“, jak tomu chtěl Kant, je škodlivá. „*Ctnost*“, „*povinnost*“, „*dobro o sobě*“, dobro vyznačující se neosobností a obecnou platností – výplody mozku, jimiž se vyjadřuje úpadek, poslední vysílení života, královecké číňanství. Nejhlubší zákony zachování a vzrůstu přikazují opak toho: aby si každý vynalezl *svoji* ctnost, *svůj* kategorický imperativ. Zahyne národ, splete-li si *svoji* povinnost s pojmem povinnosti vůbec. Nic neruinuje hlouběji, vnitřněji, než jakákoli „*neosobní*“ povinnost, jakékoli obětování molochovi abstrakce. – Že nikdo nepostřehl, jak je Kantův kategorický imperativ *životu nebezpečný*!... Jen bohoslovecký instinkt jej vzal v ochranu! – Jednání, k němuž nutká životní instinkt, má v rozkoši svůj důkaz, že je *pravým* jednáním: a onen nihilista s křesťansko-dogmatickými vnitřnostmi viděl v radosti *námitku*... Co ničí rychleji, nežli pracovat, myslet, cítit bez vnitřní nutnosti,

bez hluboce osobní volby, bez *radosti*? Jakožto automat „povinnosti“? Je to přímo *návod* k dekadenci, dokonce k idiotství... Kant se stal idiotem. – A to byl vrstevník *Goethův*! Tento osudný pavouk byl uznáván za filozofa *Němců*, – ještě jest uznáván!... Chráním se, abych neřekl, co myslím o Němcích... Neviděl Kant ve francouzské revoluci přechod z neorganické formy státu v *organickou*? Netázal se, existuje-li událost, jež ani nemůže být jinak vysvětlena, nežli morálním založením lidstva, takže by *dokázala*, jednou pro vždy, „tendenci lidstva k dobru“? Kantova odpověď: „toť revoluce“. Instinkt chybný ve všem a všude, protipřírodnost instinktem, německá dekadence filozofií – *toť Kant!*

12.

Vyjímám několik skeptiků, slušný to typ v dějinách filozofie: leč ostatní neznají předních požadavků intelektuální poctivosti. Dělají to vesměs jako ženské, všichni tito velicí blouznivci a zázračná zvířata, – pokládají „krásné city“ už za argumenty, „vzdutá prsa“ za měch božstva, přesvědčení za *kritérium* pravdy. Ke všemu se ještě pokusil Kant v „německé“ nevinnosti zvědečtit tuto formu korupce, tento nedostatek intelektuálního svědomí pojmem „praktického rozumu“: vynalezl zvláštní rozum, který by udával, kdy se nemáme starat o rozum, ozve-li se totiž morálka, vznešený požadavek „musíš“. Uvážíme-li, že filozof je téměř u všech národů jen pokračováním kněžského typu, nepřekvapí už toto dědictví po knězi, to, že filozof je *penězokazem sám před sebou*. Má-li kdo posvátné úkoly, na příklad napravovat lidstvo, zachránit je, vykoupit – nosí-li božstvo v prsou, je-li troubelem imperativů z onoho světa, stojí takovýmto posláním již mimo všechno jen rozumové hodnocení, – *sám* jsa již posvěcen takovýmto úkolem, sám již typ vyššího řádu!... Co je knězi *po vědě*? Stojí na to příliš vysoko! A dosud kněz *panoval*! – *Určoval* pojem „pravdy“ a „nepravdy“.

13.

Nepodceňujeme toho: *my sami*, my svobodní duchové jsme již „přehodnocením všech hodnot“, jsme *vtělené* vyhlášení války a vítězství všem starým pojmům „pravdy“ a „nepravdy“. Nejcennější poznatky nalézáme nejpozději; leč nejcennějšími poznatky jsou *metody*. Proti *všem* metodám, *všem* předpokladům naší nynější vědeckosti stálo po celá tisíciletí nejhlubší opovržení: být jejich přívržencem stačilo člověka vyloučit ze styku s „počestnými“ lidmi – učinit z člověka „nepřítele božího“, pohrdače pravdy, „posedlého“. Kdo byl vědeckým charakterem, byl čandalou... Stálo proti nám celé patos lidstva – jeho pojem toho, co pravdou být *má*, co *má* být službou pravdě: každý příkaz „musíš“ mířil dosud *proti* nám... Naše objekty, naše praktiky, náš způsob, tichý, opatrný, nedůvěřivý – to všechno se zdálo lidstvu naprosto nedůstojným a opovržením hodným. – Posléze bychom se směli, jistým právem, ptáti, nebyl-li to vlastně *estetický* vkus, jenž lidstvo udržoval v tak dlouhé slepotě: žádalo na pravdě *pitoreskní* efekt, žádalo taktéž na poznávajícím, aby působil silně na smysly. Naše skromnost mu byla dávno proti srsť. Ó, jak to uhodli, ti krocani boží – – –

14.

Přeučili jsme se. Uskromnili jsme se ve všem. Neodvozujeme už člověka od „ducha“, od „božstva“, postavili jsme jej zpět mezi zvířata. Je nám nejsilnějším zvířetem, poněvadž je nejlstivějším: jedním z následků toho jest jeho duchovost. Na druhé straně se bráníme proti jisté ješitnosti, která by se i zde zase chtěla uplatnit: jakoby člověk byl býval velikým skrytým záměrem vývoje živočišstva. Nikterak není korunou tvorstva: každá bytost jest, vedle něho, na stejném stupni dokonalosti... A tvrdíme-li to, tvrdíme ještě příliš mnoho: člověk jest, relativně, zvíře nejnezdařilejší, nejchorobnější, to, které nejnebezpečněji zbloudilo od svých instinktů – arcize při tom všem také *nejzajímavější*! – Pokud zvířat se týká, Descartes první se odvážil, s úctyhodnou smělostí, myšlenky, chápat zvíře jakožto

stroj: celá naše fyziologie usiluje o důkaz této věty. Nestavíme také, a je to logické, člověka stranou, jak činil ještě Descartes: co vůbec je podnes z člověka pochopeno, jde právě tak daleko, jak je pochopen mechanicky. Kdysi dávali člověku, věnem z vyššího řádu „svobodnou vůli“: dnes jsme mu vzali i vůli v tom smyslu, že se tím už nesmí rozumět žádná mohutnost.⁸ Staré slovo „vůle“ je pouze k tomu, aby označovalo výslednici, jistý způsob individuální reakce, která následuje nutně na množství popudů částečně protichůdných, částečně souhlasných: – už neplatí, že vůle „působí“, „pohybuje“... Kdysi viděli ve vědomí člověka, v „duchu“ důkaz jeho vyššího původu, jeho božství; aby člověka *zdokonalili*, radili mu, aby po způsobu želvy vtáhl smysly do sebe, aby zastavil styk se vším pozemským, aby odložil smrtelnou schránku: pak z něho zbyla hlavní věc, „ryzí duch“. I to jsme lépe rozvážili: uvědomování, „duch“, je nám právě symptomem relativní nedokonalosti organismu, je nám pokusem, tápáním, omylem, je nám plahočením, jímž se spotřebuje zbytečně mnoho nervové síly, – popíráme, že cokoli může být uděláno dokonale, pokud se to dělá ještě vědomě. „Ryzí duch“, toť ryzí hloupost: odpočítáme-li nervový systém a smysly, „smrtelnou schránku“, *přepočítáme se* – nic víc!

15.

V křesťanství se nedotýká ani morálka ani náboženství v žádném bodě skutečnosti. Vesměs imaginární *příčiny* („bůh“, „duše“, „já“, „duch“, „svobodná vůle“ – nebo také „nesvobodná“); vesměs imaginární *následky* („hřích“, „vykoupení“, „milost“, „trest“, „odpuštění hříchu“). Styk imaginárních *bytosti* („bůh“, „duchové“, „duše“); imaginární *přírodní* věda (antropocentrická; naprostý nedostatek pojmu přirozených příčin); imaginární *psychologie* (vesměs sebenedorozumění, interpretace příjemných nebo nepříjemných obecných citů, například stavů nervu sympatického, za pomoci sémiotiky ná-

⁸ Termín starší psychologie, která vnímá duši jako celek složený z několika sil. Pozn. red.

božensko-morální idiosynkrasie, – „lítost“, „výčitka svědomí“, „d'áblovo pokušení“, „blízkost boží“); imaginární *teleologie*⁹ („království boží“, „poslední soud“, „věčný život“). Tento čistě *fiktivní svět* se liší velice ve svůj neprospěch od světa snů tím, že tento *obrází* skutečnost, kdežto *onen* skutečnost falšuje, znehodnocuje, popírá. Když jednou byl vynalezen pojmem „přírody“ protiklad pojmu „boha“, musilo být „přirozené“ slovem pro to, co je „zavrženíhodné“ – celý onen fiktivní svět má svůj kořen v *nenávisti* ke všemu přirozenému (– ke skutečnosti! –), je výrazem hluboké nechuti ke všemu skutečnému... *Ale tím je všechno vysvětleno...* Kdo jediné má důvody, aby se *vyhlal* ze skutečnosti? Kdo jí *trpí*; leč trpět skutečností znamená být skutečností *ztroskotanou*... Převaha citů nelibých nad libými je *příčinou* oné fiktivní morálky a náboženství: taková převaha však je *formulí* dekadence...

16.

K stejnému závěru nutí kritika *křesťanského pojmu boha*. – Národ, který ještě sám v sebe věří, má také ještě svého vlastního boha. V něm uctívá podmínky, které mu dávají převahu, své ctnosti, – promítá svoji radost ze sebe, svůj pocit moci v bytost, jíž za to lze děkovat. Kdo je bohat, chce rozdávat; hrdý národ potřebuje boha, aby mu *obětoval*... Náboženství za takovýchto předpokladů je formou vděčnosti. Člověk je vděčen sám za sebe: k tomu potřebuje mít boha. – Takovýto bůh musí mít možnost, aby škodil i prospíval, aby byl přítelem i nepřítelem, – člověk se mu obdivuje v dobrém i ve zlém. Protipřirozené vykleštění boha v boha pouhého dobra, bylo by tu naprosto nežádoucí. Zlého boha je zapotřebí stejně, jako dobrého: vždyť neděkujeme za vlastní existenci právě tolerancí, lidumilností... Co by záleželo na bohu, jenž by neznal hněvu, pomsty, závisti, výsměchu, lsti, násilí? Jenž by snad ani neznal rozkošného žáru vítězství a ničení? Takovému bohu by se nerozumělo: nač by ho kdo měl? – Ovšem: hyne-li národ; cítí-li, jak navždy mizí víra

⁹ Názor, že svět je zařízen účelně a spěje k určitému cíli. *Pozn. red.*

v budoucnost, jeho naděje na svobodu; stane-li se v jeho vědomí poddanství nade vše užitečným, ctnosti poddanské podmínkami zachování života, pak se *musí* změnit i jeho bůh. Stává se teď potměšilým, bázlivým, skromným, radí k „míru duše“, radí ustat v nenávisti, být shovívavým, „milovat“ dokonce přítele i nepřítele. Neustále moralizuje, leze do skrýše každé soukromé ctnosti, stává se bohem pro každého, stává se soukromníkem, stává se kosmopolitou... Kdysi představoval národ, sílu národa, všechno, co v duši národa bylo agresivního a žíznilo po moci: teď je už jen dobrým bohem... Vskutku, není jiné alternativy pro bohy: *bud'* jsou vůlí k moci – a potud budou bohy národními – *anebo* jsou nemohoucností k moci – a pak se nutně stávají dobrými...

17.

Kde klesá jakýmkoli způsobem vůle k moci, je pokaždé také fyziologický pokles, dekadence. Božstvo dekadence, obřezané ve svých nejmužnějších ctnostech a pudech, stává se nyní nutně bohem fyziologicky poklesnuvších, slabých. Samí se *nezvou* slabými, zvou se „dobrými“... Je jasné, aniž je třeba dalšího pokynu, ve kterých okamžicích dějin se teprve stává možnou dualistická fikce dobrého a zlého boha. Týmž instinktem, jímž poddaní zuboží svého boha na „ztělesněné dobro“, škrtají z boha svých přemožitelů dobré vlastnosti; mstí se na svých pánech tím, že jejich boha učiní *d'áblem*. – *Dobrý* bůh, stejně jako *d'ábel*: oba výplodem dekadence. – Jak je možno ještě dnes tolik povolovat prostotě ducha křesťanských teologů a s nimi dekretovat, že vývoj pojmu boha od „boha Izraele“, od boha národního k bohu křesťanskému, k vtělení všeho dobra, je *pokrokem*? – Ale i Renan tak činí. Jako by Renan měl právo na prostotu ducha! Vždyť opak toho bije do očí. Eliminují-li se z pojmu boha, předpoklady *vzestupného* života, všechno silné, statečné, pánovité, hrdé, klesá-li krok za krokem na symbol berly pro znavené, záchrané kotvy pro všechny tonoucí, stává-li se bohem chudiny, bohem hříšníků, bohem nemocných par excellence a *zbývá-li* jaksi predikát

„spasitel“, „vykupitel“ jakožto božský predikát vůbec: o čem mluví takováto proměna? takováto *redukce* všeho božského? – Ovšem: „království boží“ tím vzrostlo. Kdysi měl bůh jen svůj národ, svůj „vyvolený“ národ. Zatím však šel, zcela jako jeho národ sám, do ciziny, na vandr, nikde již odtud neměl stání: až konečně zdomácněl všude, veliký ten kosmopolita – až získal na svou stranu „veliký počet“ a půl zeměkoule. Ale bůh „velikého počtu“, demokrat mezi bohy, se přesto nestal hrdým bohem pohanským: zůstal židem, zůstal bohem skryší, bohem všech temných koutů a míst, všech nezdravých kvartýrů celého světa! Jeho světová říše zůstala nadále říší podsvětí, špitálem, říší souterrainu, říší ghetta... On sám pak, tak bled, tak sláb, tolik dekadent... I nejbledší z bledých ještě ho ovládli, páni metafyzikové, tito albínové pojmu. Tak dlouho jej oprádal, až se stal, hypnotizován jejich pohyby, sám pavoukem, sám metafyzikem. Nyní soukal zase svět ze sebe – sub specie¹⁰ Spinozae, – nyní se přepodobňoval v stále tenčího a bledšího, stal se „ideálem“, stal se „ryzím duchem“, stal se „absolutnem“, stal se „věcí o sobě“... *Ejhle úpadek boha*: bůh se stal „věcí o sobě“...

18.

Křesťanský pojem boha – bůh bohem nemocných, bůh pavouk, bůh duch – jest jedním z nejkoruptnějších pojmů boha, jichž na zemi bylo dosaženo; představuje snad přímo ukazatele minima v stupném vývoji typu bohů. Bůh degenerovaný v *odpor k životu*, místo aby jej prozářil svým věčným souhlasem! V bohu vypověděno nepřátelství životu, přírodě, vůli k životu! Bůh formulí pro každé hanobení „tohoto světa“, pro každou lež o „onom světě“! V bohu zbožněno Nic, svatořečena vůle k Ničemu!...

¹⁰ Pod zorným úhlem. Pozn. red.

19.

Nedělá věru čest náboženskému nadání silných ras severní Evropy, – o vkusu ani nemluvě, že neodvrhly křesťanského boha. Byly by se *musily* vypořádat s tak chorobným a senilním výplodem dekadence. Ale ulpěla na nich kletba za to, že se s ním nevypořádaly: převzaly chorobu, stáří, odpor do všech svých instinktů, – od té doby už vůbec *nestvořily* boha. Téměř dvě tisíciletí bez jediného nového boha! Nýbrž stále ještě, a jako by právem trval, jako ultimátum a maximum bohotvorné síly tohoto ducha-tvůrce v člověku, onen politováníhodný bůh křesťanského monotono-teismu! Tento hybridní, úpadkový útvar z nicoty, z pojmu a odporu, v němž došly sankce všechny dekadenci instinkty, všechny zbabělosti a zemdlenosti duše! – –

20.

Tím, jak odsuzují křesťanství, nechtěl bych se dopustit křivdy na příbuzném náboženství, které počtem vyznavačů má dokonce převahu: na *budhismu*. Obě patří dohromady jakožto náboženství nihilistická – jsou to náboženství dekadenci – obě se od sebe liší co nejpozoruhodněji. Kritik křesťanství je indickým učencům hluboce za to vděčen, že nyní je možno obě *srovnávat*. – Budhismus je stokrát realističtější nežli křesťanství, – má v těle dědictví objektivního a chladného kladení problémů, přichází *po* filozofickém hnutí trvavším sta let; pojem „boha“ je už vyřízen, když budhismus přichází. Budhismus je jediné skutečně *pozitivistické* náboženství, které nám dějiny ukazují, až do své noetiky (přísného to fenomenalismu-), neříká již „*boj proti hříchu*“, nýbrž dává plně za pravdu skutečností, říká „*boj proti utrpení*“. Má už za sebou – tím se hluboce liší od křesťanství – sebeklam morálních pojmů – stojí, mluveno mou řečí, *mimo* dobro a zlo. – *Obě* fyziologická fakta, na nichž spočívá a na něž obrací zřetel, jsou: *předně* nadměrná dráždivost senzibility, která se projevuje rafinovanou schopností bolesti, *za druhé* pak předuchovělost, příliš dlouhé žití v pojmech a logických procedurách, jímž do-

znal újmy osobní instinkt ve prospěch „neosobního“. (– Oboje to stavy, jež asi znají ze zkušenosti aspoň někteří z mých čtenářů „objektivní“, stejně jako já.) Na základě těchto fyziologických podmínek vznikla deprese: proti ní Buddha postupuje hygienicky. Používá proti ní života pod širým nebem, putování; střídmosti a výběru stravy; opatrnosti vůči všem lihovinám; opatrností taktéž vůči všem afektům, které dělají žluč a rozpalují krev; žádné *starosti* ani o sebe, ani o jiné. Vyžaduje představ, jež buď dávají klid, nebo rozveselují – vynalézá prostředky, jak jiným představám odvyknout. Dobrota, býti dobrotivým, toť Buddhovi něco, co podporuje zdraví. *Modlitba* je stejně vyloučena, jako *askeze*; není kategorického imperativu, není vůbec *nátlaku*, ani uvnitř klášterní obce (– lze zase vystoupit –). To všechno by byly prostředky k zesílení oné nadměrné dráždivosti. Právě proto také nežádá boje proti těm, kdo jsou jiného smýšlení; jeho učení ničemu *tolik* se nebrání, jako citu pomsty, nechuti, resentimentu¹¹ (– „nikoli nepřátelstvím dojde nepřátelství konce“: dojemný refrén celého buddhismu, A to právem: právě tyto afekty by byly dokonale *nezdravé* vzhledem k dietetickému hlavnímu úmyslu. Únavu ducha, v níž zastihl svou zemi a jež se projevuje v nadměrné „objektivnosti“ (to jest v oslabení individuálního zájmu, v zlehčení vlastní váhy, „egoismu“), potírá přísnou redukcí i nejduchovějších zájmů na *osobu*. V učení Buddhově stává se egoismus povinností: „Unum necessarium“,¹² „jak *ty* se zbavíš utrpení“, to reguluje a vymezuje celou dietu ducha (– snad si smíme připomenout onoho Athéňana, jenž rovněž vyhlásil válku čisté „vědeckosti“, Sokrata, jenž povýšil osobní egoismus na morálku i v říši problémů).

21.

Budhismus předpokládá velmi mírné podnebí, velikou mírnost a liberálnost mravů, *žádný* militarismus; a dále, aby hnutí mělo ohnisko ve vyšších, ba v učených stavech. Nejvyšším cílem je tu jará

¹¹ Mstivost, dlouhé pamatování na pomstu. *Pozn. red.*

¹² Jedno potřebné. *Pozn. red.*

mysl, ticho, být bez přání; a *dosahují* svého cíle. Budhismus není náboženství, v němž by se pouze aspirovalo na dokonalost: dokonalost je tu normálním případem.

V křesťanství se dostávají do popředí instinkty podmaněných a potlačených: jsou to nejnižší stavy, které v něm hledají svou spásu. Zde se provozuje jako *zaměstnání*, jako prostředek proti dlouhé chvíli kazuistika hříchu, sebekritika, inkvizice svědomí; zde se stále udržuje (modlitbou) afekt vůči někomu *mocnému*, zvanému „bůh“; zde se pokládá nejvyšší za nedosažitelné, za dar, za „milost“. Zde chybí také veřejnost; skrýše, temná prostora je křesťanská. Zde se pohrdá tělem, odmítá se hygiena jako něco smyslného; církve se brání i čistotnosti (– prvním křesťanským opatřením po vypuzení Maurů bylo zavření veřejných lázní, jichž sama Kordova měla 270). Křesťanský je jistý smysl pro ukrutnost, k sobě i k jiným; nenávisť k těm, kdo jsou jiného smýšlení; vůle pronásledovati. V popředí jsou chmurné a rozčilující představy; stavy nejvytouženější, nejvyššími jmény označované jsou epilepsoidní; dieta se vybírá tak, aby podporovala morbidní zjevy a předráždila nervy. Křesťanské je nepřátelství na smrt proti pánům země, proti „vznešeným“ – a zároveň skryté tajné soutěžení (– křesťanství jim nechává „tělo“ a chce *jen* „duši“...). Křesťanské jest nenávidět *ducha*, hrdost, odvahu, svobodu, svobodomyslnost ducha; křesťanské jest nenávidět *smysly*, radosti smyslů, radost vůbec...

22.

Když křesťanství opustilo svou první půdu, nejnižší stavy, *podsvětí* antického světa, když se vydalo za mocí mezi barbarské národy, nemohlo tu již předpokládat lidí *znavené*, nýbrž lidi vnitřně zdivočelé a drásající se – člověka silného, ale nezvedeného. Být sebou nespokojen, trpět sebou, *není* tu jako u budhisty nadměrná dráždivost a schopnost bolesti, nýbrž naopak přemocná touha ubližovati, vybití vnitřní napětí nepřátelskými činy a představami. Křesťanství potřebovalo *barbarských* pojmů a hodnot, aby barbary zvládlo: tako-

vé jsou oběti prvotin, pití krve při přijímání, pohrdání duchem a kulturou; mučení ve všech formách, smyslné i mimosmyslné; velká pompa kultu. Budhismus je náboženství pro *pozdní* lidi, pro dobrorotivé, jemné, předuchovělé rasy, jež příliš snadno cítí bolest (– Evropa ještě dávno pro něj nedozrála –): vede je zpět k míru a jaré myslí, k dietě ve věcech ducha, k jistému otužení těla. Křesťanství chce zvládnouti *dravce*; jeho prostředkem jest, učinit je *nemocnými* – oslabení je křesťanský recept na *zkrocení*, na „civilizaci“. Budhismus je náboženství pro závěr a zemdenost civilizace křesťanství jí ani ještě nenašlo – může se stát, že ji zakládá.

23.

Budhismus, znovu budiž řečeno, je stokrát chladnější, pravdivější, objektivnější. Nepotřebuje už dávat svému utrpení, své schopnosti k bolesti *slušné* vzezření interpretací hříchu – říká jen, co myslí, „trpím“. Barbarovi proti tomu již utrpení samo je něčím neslušným: potřebuje teprve výkladu, aby si přiznal, že trpí (jeho instinkt mu spíš káže, aby utrpení popíral, tiše snášel). Zde bylo slovo ďábel dobrodiním: objevil se přemocný a strašlivý nepřítel – nebylo třeba se stydět, trpí-li kdo takovým nepřítelem.

Křesťanství má na dně několik jemností, jež patří Východu. Především ví, že je samo o sobě zcela lhostejné, je-li něco pravda, že však je svrchovaně důležité, *pokud* se věří, že něco je pravda. Pravda, a *víra*, že něco je pravda: dva světy zájmů, ležící každý zcela jinde, téměř *protichůdné* světy, – každého z obojího docházíme zcela různými cestami, V tom být vědoucím – to na východě téměř *dělá* mudrce: tak tomu rozumějí brahmáni,¹³ tak tomu rozumí Platon, tak každý žák ezoterické moudrosti. Je-li na příklad jaké *štěstí* v tom, věřit, že jsme vykoupeni z hříchu, *není* k tomu třeba předpokladu, aby člověk hříšným byl, nýbrž aby se hříšným *cítil*. Je-li však vůbec především třeba *víry*, musí být podkopána důvěra v rozum, v po-

¹³ Nejvyšší kasta indická, kněží. Pozn. red.

znání, v badání: cesta k pravdě se stane cestou *zakázanou*. – Silná *naděje* je mnohem silnější stimulans života, než jakékoli jednotlivé štěstí skutečné. Je třeba trpící udržovat naději, již nemůže odporovat žádná skutečnost – naději, jež nemůže být *odbyta* splněním: naději na onen svět. (Právě pro tuto schopnost udržovat nešťastníka byla Řekům naděje zlem všech zel, zlem *nejzákeřnějším*: zůstalo na dně sudu zla.) – Aby byla možná *láska*, musí se bůh stát osobou; aby se nejspodnější instinkty dostaly k slovu, musí bůh býti mlád. K roznícení žen je třeba postavit do popředí krásného světce, k roznícení mužů Marii. To všechno předpokládá, že křesťanství chce opanovat půdu, na níž určily už kulty afroditické nebo Adonisovy *pojem* kultu. Požadavek *cudnosti* posiluje vehemenci a niternost náboženského instinktu – činí kult vřelejším, blouznivějším, oduševnělejším. Láska je stav, v němž člověk nejvíce vidí věci tak, jak *nejdou*. Iluzivní síla je tu na výši, taktéž oslazující síla apoteózy. V lásce snášíme víc nežli jinak, strpíme všechno. Šlo o to vynalézt náboženství, v němž se dá milovat: tím jsme vyvázli z toho, co v životě je nejhoršího – ani už toho vidět není. – Tolik o třech křesťanských ctnostech, víře, lásce, naději: zovu je třemi křesťanskými *chytrostmi*. – Budhismus je příliš pozdní, příliš pozitivistický, aby ještě takto byl chytrým.

24.

Jen se tu dotknu problému *vzniku* křesťanství. První věta k jeho rozřešení zní: křesťanství lze rozumět jediné z půdy, z níž vyrostlo – *není* to hnutí proti židovskému instinktu, je to jeho důslednost sama, je to o úsudek dál v jeho hrůzné logice... Ve formulaci vykupitelově: „spása přijde od židů“. – *Druhá* věta zní: psychologický typ Galilejského lze ještě poznat, ale mohl sloužit až v úplné své degeneraci (která jej zároveň zmrzčila a přetížila cizími rysy –) k tomu, k čemu ho bylo použito, k typu *vykupitele* lidstva.

Židé jsou nejpozoruhodnější národ světových dějin, protože dali, postavení před otázku být či nebýt, s uvědomělostí až příšernou přednost bytí za *každou cenu*: touto cenou bylo radikální *zfalšování*

veškeré přírody, veškeré přirozenosti, veškeré reality celého vnitřního světa stejně jako vnějšího. Ohradili se *proti* všem podmínkám, za nichž dosud který národ mohl žít, žítí *směl*; utvořili ze sebe pojem protichůdný *přirozeným* podmínkám, – obrátili, po řadě, náboženství, kultus, morálku, dějiny, psychologii nenapravitelným způsobem v *opak jejich přirozených hodnot*. Setkáváme se s tímž zjevem ještě jednou a v nevýslovně zvětšených rozměrech, přes to však je to jen kopie: – křesťanská církev postrádá, srovnána s „národem svět-ců“, jakéhokoli nároku na originalitu. Právě tím jsou Židé *nejosudnější* národem světových dějin: následky jejich vlivu učinily lidstvo do té míry falešným, že ještě dnes může křesťan cítit protižidovsky, aniž v sobě vidí *poslední důsledek židovství*.

Ve své „Genealogii morálky“ jsem po prvé psychologicky předvedl protichůdné pojmy vznešené morálky a morálky resentimentu, jež vyšla z *popření* oné: ale toť židovsko-křesťanská morálka celá. Aby se dalo říci Ne na všechno, co na zemi představuje *vzestupný* pohyb života, zdařilost, moc, krásu, kladnost k sobě samému, musil si tu instinkt resentimentu povznesší se na genia, vynalézti *jiný* svět, z něhož se zdálo ono *přisvědčování životu* zlem, vtělením všeho zavrženíhodného. Psychologicky počítáno je židovský národ národem nejhrouževnatější životní síly, jenž, přeložen do nemožných podmínek, se dá, dobrovolně, z nejhlubší chytrosti sebezachování, na stranu všech dekadenních instinktů, – *nikoli*, že by sám jimi byl ovládán, nýbrž protože v nich uhodl moc, jíž je možno se prosadit *proti* „světu“. Židé jsou protikladem všech dekadentů: musili je *hrát* až do iluze, dovedli se postavit s hereckým geniem non plus ultra, v čelo všech dekadenních hnutí (– křesťanstvím *Pavlovým* –), aby z nich utvořili něco, co je silnější, než každá strana *přisvědčující* životu. Dekadence jest onomu druhu člověka, jenž se v židovství a křesťanství domáhá moci, *kněžskému* to druhu, jen *prostředkem*: tento druh člověka má životní zájem na tom, aby lidstvo učinil *nemocným* a převrátil pojmy „dobrý“ a „zlý“, „pravdivý“ a „lživý“ ve smyslu životu nebezpečném a hanobícím svět. –

25.

Dějiny Izraele jsou neocenitelné jakožto typické dějiny toho, jak přírodní hodnoty byly *učiněny nepřírozenými*: naznačím pět fakt této proměny. Původně, především v dobách království, měl také Izrael ke všemu *správný*, to jest *přírozený* vztah. Jeho Jahve byl výrazem vědomí moci, radosti ze sebe, naděje v sebe: v něm očekávali vítězství a spásu, jím důvěřovali přírodě, že dá, čeho národ potřebuje – především déšť. Jahve jest bohem Izraele a *tudíž* bohem spravedlnosti: toť logika každého národa, který je mocný a má z toho dobré svědomí. Slavnostním kultem se projevují obě tyto stránky toho, že národ sám sobě přisvědčuje: je vděčen za veliké osudy, jimiž se dostal navrch, je vděčen v poměru k ročnímu koloběhu a ke všemu štěstí v chovu dobytka a v rolnictví. – Tento stav věcí zůstal ještě dlouho ideálem, i když byl, pohřchu, něčím odbytým: anarchie uvnitř, Asyřan zvenčí. Ale národ se držel jako nejžádoucnějšího oné vize krále, jenž je dobrým vojákem a přísným soudcem: především se jí držel onen typický prorok (to znamená kritik a satirik okamžiku) Jesajáš.¹⁴ – Ale žádná naděje se nesplnila. Starý bůh *nedokázal* už nic z toho, co dokázal kdysi. Byli by ho měli nechat. Co se stalo? *Přeměnili* jeho pojem – zbavili jeho pojem všeho *přírozeného*: za tuto cenu jej podrželi. – Jahve bůh „spravedlnosti“, – *není* už jedno s Izraelem, není výrazem národního sebevědomí: už jen bůh za podmíněk... Jeho pojem se stává nástrojem v rukou kněžských agitátorů, kteří odtud interpretují všechno štěstí jako odměnu, všechno neštěstí jako trest za to, neposlouchá-li kdo boha, za „hřích“: nejprohlanější to interpretační manýra domněle „mravního řádu světa“, jíž je, jednou pro vždy, *přírozený* pojem „příčiny“ a „následku“ postaven na hlavu. Když jednou byla, odměnou a trestem, *přírozená* kauzalita sprovedena ze světa, je zapotřebí *protipřírozené* kauzality: pak už všechna ostatní *nepřírozenost* přijde sama. Bůh, jenž klade

¹⁴ Židovský prorok (kolem r. 700 př. Kr.). Pozn. red.

požadavky, – místo boha, jenž pomáhá, jenž radí, jenž je v podstatě názvem pro každou šťastnou inspiraci odvahy a sebedůvěry... *Morálka* už nikoli výrazem podmínek života a vzrůstu národa, nikoli už jeho nejspodnějším životním instinktem, nýbrž zabstraktnělá, proměněná v protiklad života, – morálka zásadním zhoršením fantazie, „zlým pohledem“ pro všechno. Co je židovská morálka, co je křesťanská? Náhoda připravená o svou nevinnost; neštěstí pošpiněné pojmem „hříchu“; zdraví a blaho života nebezpečím, „pokusem“; fyziologická neduživost otrávená červem svědomí...

26.

Pojem boha zfalšován; pojem morálky zfalšován: – židovské kněžstvo na tom nepřestalo. Nic z *dějin* Izraele se jim nehodilo: pryč s nimi! – Tito kněží dokázali onen zázračný padělek, jehožto dokladem je valná část bible: přeložili s výsměchem, jemuž není rovno, minulost vlastního národa proti všemu podání, proti veškeré historické realitě, *do řeči náboženské*, to znamená, že z ní udělali stupidní spásný mechanismus viny vůči Jahvovi a trestu, zbožnosti k Jahvovi a odměny. Pociťovali bychom tento nejpotupnější akt zfalšování dějin mnohem bolestněji, kdybychom nebyli tisíciletou *církevní* interpretací dějin téměř otupěli vůči požadavkům poctivosti in *historicis*.¹⁵ A církvi přizvukovali filozofové: *lež* „mravního řádu světa“ jde celým vývojem i novější filozofie. Co znamená „mravní řád světa“? Že existuje jednou pro vždy vůle boží, co má člověk činit, čeho má nechat; že se hodnota národa, jednotlivce, určuje tím, jak poslouchá nebo neposlouchá vůle boží; že vůle boží prokazuje svou *vládu* v osudech národa, jednotlivce, to jest že trestá a odměňuje, podle stupně poslušnosti. – *Realita* místo této žalostné lži zní: příživnický druh člověka, jenž prospívá jenom na útraty všech zdravých útvarů životních, *kněz*, zneužívá jména božího: „královstvím božím“ nazývá stav společnosti, v němž kněz určuje hodnotu věcí; „*vůli boží*“

¹⁵ Pokud se týče dějin. Pozn. red.

nazývá prostředky, jimiž se takového stavu dosahuje nebo jimiž se udržuje; s chladnokrevným cynismem měří národy, doby, jednotlivce podle toho, zdali převaze kněží prospívali nebo odporovali. Vizte je u díla: pod rukama židovských kněží stala se *veliká* doba v dějinách Izraele dobou úpadku, vyhnanství, dlouhé neštěstí se proměnilo ve věčný *trest* za velikou dobu – za dobu, v níž kněz ještě nebyl ničím. Udělali z mohutných *velmi svobodně* utvářených postav dějin Izraele, podle potřeby, ubohé potměšilce a pokrytce nebo „bezbožníky“, zjednodušili psychologii každé veliké události na idiotickou formuli „poslouchat *nebo* neposlouchat boha“. – o krok dále: vůle boží (to znamená podmínky zachování kněžské moci) musí být *známa*, – za tím účelem je třeba „zjevení“. Aby bylo jasno: je třeba velikého literárního padělku, dojde k objevu „svatého písma“, – odevzdá se veřejnosti s veškerou hieratickou pompou, s dny pokání a nářkem nad dlouhým „hřichem“. Bylo dávno jisté, jaká je vůle boží: celé neštěstí je v tom, že se národ odcizil „svatému písmu“... Už Mojžíšovi byla zjevena „vůle boží“... Co se stalo? Kněz formuloval jednou pro vždy, přísně, pedanticky, až do velikých a malých daní, které se mu měly platit (– nezapomínaje nejchutnějších kusů masa: neboť kněz je požírač beefsteaků), *co chce mít*, „jaká je vůle boží“... Odtud jsou všechny věci života tak uspořádány, že kněz je *všude nepostradatelný*; ve všech přirozených událostech životních, při zrození, manželství, nemoci, smrti, ani nemluvě o „oběti“ (jídle), zjevuje se svatý příživník, aby je učinil *nepřirozenými*, – v jeho řeči: aby je „posvětil“... Neboť toto je nutno pochopit: příživnictví knězovo (nebo „mravního řádu světa“) činí každý přirozený mrav, každé přirozené zřízení (stát, soudní řád, manželství, péči o choré a chudé), každý požadavek vnuknutý instinktem života, krátce všechno, co má svou cenu *v sobě*, zásadně bezcenným, *protihodnotným*: dodatečně to potřebuje sankce, – je třeba moci, která *hodnotu propůjčuje*, která tím popírá přírodu, která tím teprve hodnotu *tvoří*... Kněz znehodnocuje, *znesvěcuje* přírodu: za tuto cenu se vůbec udržuje. – Být neposlušen boha, to jest kněze, „zákona“, tomu se nyní dostává jména „hřichu“; prostředky, jak se zase „smířit s bohem“,

jsou, jakož je po právu, prostředky, jimiž se poddanství pod moc kněží zaručuje jen ještě bezpečněji: jen kněz „vykupuje“ ... Počítáno psychologicky, stanou se v každé kněžsky organizované společnosti „hříchy“ něčím nepostrádatelným: jsou to vlastní páky moci, kněz žije z hříchů, potřebuje, aby se „hřešilo“ ... První premisa: „bůh promíjí tomu, kdo se kaje“ – jasně řečeno: *kdo se poddá knězi*. –

27.

Na půdě takto *falešné*, kde stály proti veškeré přírodě, každé přírodní hodnotě, každé *realitě* nejhlubší instinkty panující třídy, vyrostlo křesťanství, forma to zavilého nepřátelství k realitě, jež dosud nebyla předstižena, „Svatý národ“, jenž podržel pro všechny věci jen kněžské hodnoty, jen kněžská slova a odloučil se s důsledností, jež může vzbudit hrůzu, od veškeré moci, jež zbývala ještě na zemi, jakoby se tím odlučoval od „světa“, od „hříchu“, – tento národ vytvořil pro svůj instinkt závěrečnou formuli, jež byla logická až do sebepopření: popřel, v podobě *křesťanství*, ještě poslední formu reality, „svatý národ“, „národ vyvolených“, *židovskou* realitu samu. Případ je prvního řádu: malé povstalecké hnutí, pokřtěné jménem Ježíše Nazaretského, toť židovský instinkt *ještě jednou*, – jinak řečeno instinkt kněžský, který už nesnáší kněze jakožto realitu, je to vynález ještě *odtažitější* formy bytí, ještě nerealnější vize světa, nežli jakou podmiňuje organizace církve. Křesťanství *popírá* církev...

Nevidím, proti čemu mířilo povstání, za jehož původce byl pokládán nebo *chybně* pokládán Ježíš, nebylo-li to povstání proti židovské církvi, – církvi právě v tom smyslu, jak rozumíme slovu dnes. Bylo to povstání proti „dobrým a spravedlivým“, proti „svátým Izraele“, proti hierarchii společnosti – *nikoli* proti její zkaženosti, nýbrž proti kastě, privilegiu, řádu, formuli; byla to *nevíra* ve „vyššího člověka“, *Ne* vyřčené proti všemu, co bylo knězem a teologem. Ale hierarchie, jejíž existence tím byla, byť jen na okamžik, uvedena v pochybnost, byla kolovou stavbou, na níž židovský národ, uprostřed „vody“, vůbec ještě se držel, – byla *poslední* namáhavě vydoby-

tou možností, jak se udržet, reziduem jeho samostatné politické existence: útok na ni byl útokem na nejhlubší národní instinkt, na nehouževnatější životní vůli národa, jaká kdy na zemi byla. Tento svatý anarchista, jenž vyzýval nízký lid, vyvržence a „hříšníky“, *čandaly* uvnitř židovství, k odporu proti vládnoucímu řádu – jazykem, jenž by vedl i dnes ještě, kdyby se dalo věřit evangeliím, na Sibiř, byl politickým zločincem, pokud právě političtí zločinci byli možní v obci *absurdně nepochopitelné*. To ho přivedlo na kříž: důkazem toho je nadpis kříže. Zemřel za *svou* vinu, – chybí jakýkoli důvod, byť se to tvrdilo sebe častěji, že zemřel za vinu jiných. –

28.

Zcela jiná otázka jest, byl-li si vůbec takového protikladu vědom – nebyl-li v něm jen *viděn* tento protiklad. A zde teprve se dotýkám problému *psychologie vykupitele*. – Přiznávám, že čtu málo knih s takovými obtížemi, jako evangelia. Jsou to jiné obtíže, nežli ty, jejichž objasněním slavila učená zvědavost německého ducha jeden ze svých nejnezapomenutelnějších triumfů. Daleká je doba, kdy jsem vychutnával, jako každý mladý učenec, s moudrou pomalostí rafinovaného filologa dílo nevyrovnatelného Strausse.¹⁶ Tehdy mi bylo dvacet let: teď jsem na to příliš vážný. Co je mi do rozporů „podání“? Jak se vůbec může říkat legendám o svatých „podání“! Historie o světcích jsou nejdvojznačnější literatura, jaká vůbec jest: na ně používat vědecké metody, *není-li jiných listin*, zdá se mi přede marné, – jen učená zahálka...

29.

Na čem *mně* záleží, toť psychologický typ vykupitele. Vždyť by *mohl* být obsažen v evangeliích na vzdory evangeliím, byť sebe více zmrzačen nebo přetížen cizími rysy: jako je typ Františka z Assisi

¹⁶ Radikální kritik křesťanství (1808-74). Pozn. red.

uchován v jeho legendách na vzdory jeho legendám. *Nikoli* pravda o tom, co činil, co mluvil, jak vlastně zemřel: nýbrž otázka, *lze-li* si jeho typ vůbec ještě představit, je-li „obsažen v podání“? – Pokud znám pokusy vyčísti z evangelií dokonce *dějiny* nějaké „duše“, zdají se mi býti důkazy odporné psychologické lehkováznosti. Pan Renan, tento šašek in psychologis, přičinil k svému výkladu typu Ježíšova dva *nejnenáležitější* pojmy, jež pro to mohou být: pojem *genia* a pojem *hrdiny* („héros“). Ale je-li něco neevangelického, je to pojem hrdiny. Zde se stal instinktem právě protiklad všeho zápasení, všeho, co se cítí být v boji: neschopnost k odporu se tu stává morálkou („neodporuj zlému!“ nejhlubší slovo evangelií, jejich klíč v jistém smyslu), blaženství v míru, v mírnosti, v *neschopnosti* k nepřátelství. Co znamená „radostné poselství“? Pravý život, věčný život je nalezen, – neslibuje se, je tu, je *ve vás*: jakožto život v lásce, v lásce bez výhrady a vyloučení, bez odstupu. Každý je dítě boží – Ježíš nepožaduje naprosto nic jen pro sebe –, jako dítě boží je každý každému roven... Z Ježíše dělat *hrdinu*! – A jaké nedorozumění je už dokonce slovo „genius“! Celý náš pojem, náš kulturní pojem „ducha“ nemá vůbec smyslu ve světě, v němž žije Ježíš. Mluvíme-li s přísností fyziologa, bylo by tu spíš ještě na místě zcela jiné slovo... Známe stav chorobné dráždivosti *hmatu*, který pak zděšeně couvá, má-li se *dotknout*, má-li se uchopit pevného předmětu. Domysleme takový fyziologický habitus do jeho poslední logiky – jako instinktivní nenávisť ke každé realitě, jako útěk do „nezachytitelného“, do „nepochopitelného“, jako odpor ke každé formuli, ke každému pojmu času a prostoru, ke všemu, co je pevné, co je mrav, zřízení, církev, jako zdomácnělost ve světě, jehož se už nedotýká žádná realita, ve světě už jen „vnitřním“, světě „pravém“, světě „věčném“ ... „Království boží jest *ve vás*“ ...

30.

Instinktivní nenávisť k realitě: následek to výstřední schopnosti utrpení a dráždivosti, která už vůbec nechce být „dotýkána“, protože příliš hluboce cítí každý dotyk.

Instinktivní vyloučení veškeré nechuti, všeho nepřátelství, všech hranic a distancí v citu: následek to výstřední schopnosti utrpení a dráždivosti, která pociťuje už každý odpor, každou nutnost odporu jako nesnesitelnou nelibost (to znamená jako škodlivou, jako něco, od čeho zrazuje instinkt sebezachování), a zná jediné blaženství (rozkoš), neodporovat už, neodporovat už nikomu, ani zlu, ani zlému, – láska jedinou, poslední možností života...

To jsou obě *fyziologické reality*, na nichž, z nichž vyrostlo učení o vykoupení. Zovu je sublimním pokračováním hédonismu na podkladě veskrze morbidním. Nejblíže mu je příbuzný, byť i s velikým nádavkem řecké vitality a nervové síly, epikureismus, pohanské to učení spásy. Epikur *typickým dekadentem*: já prvý jsem ho takto poznal. – Strach z bolesti, i z nekonečně malé bolesti – nemůže ani jinak skončit, nežli v *náboženství lásky*...

31.

Dal jsem předem svou odpověď na celý problém. Jejím předpokladem jest, že se nám typ vykupitele dochoval jen v silném znetvoření. Toto znetvoření má samo o sobě mnoho pravděpodobného: takový typ nemohl z více důvodů zůstat čistým, celistvým, bez přídatků. Stopy v něm nutně zanechalo jak prostředí, v němž se pohybovala tato cizí postava, tak ještě více dějiny, *osud* první křesťanské obce: z něho byl, zpětným vlivem, onen typ obohacen rysy, srozumitelnými teprve z války a za účely propagandy. Onen zvláštní a nemocný svět, do něhož nás uvádějí evangelia – svět jako z ruského románu, v němž, zdá se, daly si dostaveníčko vyvrhelé společnosti, nervová choroba a „dětské“ idiotství – nezbytně učinil za všech okolností typ *hrubším*: zvláště první učedníci teprve přeložili bytí, plynoucí zcela v symbolech a nepochopitelnostech, do své vlastní hrubosti, aby vůbec něčemu z toho rozuměli, – pro ně typ *existoval* teprve, když byl zformován do známějších forem... Prorok, mesiáš, budoucí soudce, učitel morálky, divotvorce, Jan Křtitel – tolikéž příležitostí typus zneuznati... Nepodceňujme posléze, co je

proprium každého velikého, zejména sektářského uctívání: smazává originální, často trapně cizí rysy a idiosynkrasie na uctívané bytosti – *ba ani jich nevidí*. Bylo by čeho litovat, že nežil nějaký Dostojevský na blízku tohoto nejzajímavějšího dekadenta, myslím, někdo, kdo dovedl vidět právě dojemný půvab takovéto směsi sublimnosti, nemoci a dětskosti. Ještě poslední hledisko: typ by skutečně byl *mohl* být jakožto typ dekadenci, podivuhodně mnohotvárný a plný rozporů: nelze takovou možnost zcela vyloučit. Přesto všechno od ní zrazuje: právě podání by musilo být v tomto případě pozoruhodně věrné a objektivní: a máme důvody předpokládati opak toho. Zatím zeje propast mezi kazatelem na hoře, u jezera, v lukách, jehož zjev připadá jako nějaký Buddha na půdě velmi málo indické, a oním fanatikem útoku, úhlavním nepřítelem teologů a kněží, v němž oslavovala Renanova zlomyslnost „le grand maître en ironie”.¹⁷ Sám nepochybuji, že bohatá míra žluči (a dokonce i espritu) překypěla teprve ze vzrušeného stavu křesťanské propagandy na typ mistrův: víme přece dobře, jak si všichni sektáři upravují bez rozpaků ze svého mistra svou apologii. Když potřebovala první obec soudícího, hádavého, hněvného, zlovolně vychytralého teologa, *proti* teologům, *stvořila* si svého „boha” podle své potřeby: jako mu vložila bez váhání do úst také ony, zcela neevangelické pojmy, jichž teď nemohla postrádat, „návrat”, „poslední soud”, časné očekávání a sliby všeho druhu. –

32.

Bráním se, budiž znovu řečeno, aby nebyl vnášen fanatik do typu vykupitele: slovo *impérieux*,¹⁸ jehož užívá Renan, samo již *anuluje* typ. „Dobré poselství” znamená právě, že už není protikladů; království nebeské patří *dětem*; víra, jež tu promlouvá, není vírou vybojovanou, – je tu, je od počátku jakoby dětskost ustoupivší do oblasti ducha. Fyziologům aspoň je dobře znám případ opožděné a v orga-

¹⁷ Veliký mistr ironie. Pozn. red.

¹⁸ Velitelský, pánovitý. Pozn. red.

nismu nevyvinuté puberty, jako následek degenerace. – Taková víra nezná hněvu, nekárá, nebrání se: nepřináší „meč“, – netuší vůbec, jak by jednou mohla rozdělovat. Nedokazuje sama sebe, ani zázraky, ani odměnou, ani slibováním, ani dokonce už „Písmem“: je sama v každé chvíli svým zázrakem, svou odměnou, svým důkazem, svým „královstvím božím“. Tato víra se také neformuluje, – žije, brání se formulím. Ovšem že nahodilost okolí, jazyka, předběžného vzdělání určuje jistý okruh pojmů: prvotní křesťanství užívá *jen* židovsko-semitských pojmů (– sem patří jídlo a pití při přijímání, pojem tak zle zneužívaný církví, jako všechno židovské). Ale chraňme se, abychom v tom neviděli víc než znakovluku, sémiotiku, příležitost k podobenstvím. Předběžnou podmínkou, aby vůbec mohl mluvit, je tomuto antirealistovi právě to, aby žádné slovo nebylo pojímáno doslovně. Mezi Indy by byl užíval pojmů sankhyamských,¹⁹ mezi Čínany pojmů Laotsových – a necítil by při tom rozdíl. – Mohli bychom zvat Ježíše, s jistou tolerancí výrazu, „svobodným duchem“ – z ničeho pevného si nic nedělá: slovo *zabíjí*, všechno, co je pevné, *zabíjí*. Pojem, *zkušenost „života“*, již jediné zná, odporuje u něho jakémukoli slovu, formuli, zákonu, víře, dogmatu. Mluví pouze o tom, co je nejniternější: „život“, nebo „pravda“, nebo „světlo“, toť jeho slovo pro to, co je nejniternější, – všechno ostatní, celá realita, celá příroda, ba i řeč má pro něho pouze cenu znamení, podobenství. – Nesmíme se naprosto na tomto místě dopustit přehmatu, byť bylo sebe větší pokušení, které tkví v křesťanském, lépe v *církevním* předsudku: takový symbolista par excellence stojí mimo všechno náboženství, mimo všechny pojmy kultu, všechnu historii, všechnu přírodní vědu, mimo všechnu zkušenost světa, všechny znalosti, všechnu politiku, všechnu psychologii, všechny knihy, všechno umění, – jeho „vědění“ toť právě *čirá pošetilst* o tom, že něco takového jest. *Kultury* nezná ani z doslechu, nemá zapotřebí proti ní bojovat, – nepopírá ji... Totéž platí o *státě*, o celém občanském řádu a společnosti, o *práci*, o válce, – nikdy neměl důvodu, aby popíral „svět“, nikdy netušil

¹⁹ Indické nábožensko-filozofické učení. Pozn. red.

církevní pojem „světa“... *Popírat*, toť právě to, co jemu je zcela nemožné. – Taktéž chybí dialektika, chybí představa toho, že by nějaká víra, nějaká „pravda“ mohla být dokázána důvody (– jeho důkazy jsou vnitřní „světla“, vnitřní city libosti a posvědčování vlastnímu Já, vesměs „důkazy síly“ –). Takové učení *nemůže* ani odporovat: nechápe ani, že jsou jiná učení, že *mohou* být, nedovede si ani představit opačné usuzování... Kde se s ním setká, bude truchlit z nejhlubšího soucitu nad „slepotou“ – neboť vidí „světlo“, – ale nevznese námitek...

33.

V celé psychologii „evangelia“ chybí pojem viny a trestu; taktéž pojem odměny. Jest odstraněn „hřích“, každý distanční poměr mezi bohem a člověkem, – *právě to je „radostné poselství“*. Blaženství se neslibuje, není vázáno podmínkami: je to *jediná* realita – všechno ostatní jsou znamení, aby o něm mluvila...

Následek takového stavu se promítá do nové *praxe*, do vlastní praxe evangelické. Nikoli „vírou“ se odlišuje křesťan: křesťan jedná, odlišuje se *jiným* jednáním. Tím, že neklade ani slovem, ani v srdci odpor tomu, kdo je k němu zlý. Tím, že nečiní rozdíl mezi cizinci a domácími, mezi židy a nežidy („bližní“ vlastně souvěrec, žid). Tím, že nezná hněvu proti nikomu, že nikoho nepodceňuje. Tím, že se u soudů ani neukáže, ani nedovolí, aby si naň činily nárok („nepřísahat“). Tím, že se neodloučí od své ženy za žádných okolností, ani když je dokázána ženina nevěra. – Všechno v podstatě *jediná věta*, všechno následky *jediného instinktu*.

Život vykupitelův byl jen *tato praxe*, – ani jeho smrt nebyla nic jiného... Nepotřeboval už formulí, nepotřeboval už ritu pro styk s bohem, – ba ani modlitby. Zúčtoval s celým židovským učením o pokání a smíření; ví, že je to *jediné praxe* života, jíž se člověk cítí „božským“, „blaženým“, „evangelickým“, vždy „dítětem božím“. *Není „pokání“ cestou k bohu, není jí „modlitba za odpuštění“: jen evangelická praxe vede k bohu, právě ona jest „bůh“!* – Co bylo evan-

geliem vyřízeno, to bylo židovství pojmu: „hřích“, „odpuštění hříchů“, „víra“, „vykoupení vírou“, – celé židovské církevní učení bylo v „radostném poselství“ popřeno.

Hluboký instinkt pro to, jak člověk musí žít, aby se cítil „v nebi“, aby se cítil „věčným“, kdežto při žádném jiném počinání se naprosto necítí „v nebi“: jen toto je psychologická realita vykoupení. – Nový život, *nikoli* nová víra...

34.

Rozumím-li čemu na tomto velkém symbolistovi, tedy tomu, že uznává jen *vnitřní* reality za reality, za „pravdy“, – že viděl ve všem ostatním, ve všem přirozeném, časovém, prostorovém, historickém jen znamení, příležitost k podobenstvím. Pojem „syn člověka“ není konkrétní osoba, jež patří do dějin, není něco jednotlivého, jedinečného, nýbrž „věčná“ skutečnost, psychologický symbol osvobozený od pojmu času. Totéž platí ještě jednou a v nejvyšším smyslu, o *bohu* tohoto typického symbolisty, o „království božím“, o „království nebeském“, o „dětech božích“. Nic není nekřesťanstějšího, nežli *církevní hrubosti* o bohu *osobním*, o „království božím“, které přijde, o „království nebeském“ na *onom* světě, o „synu božím“, *druhé osobě* trojice. To všechno jest – budiž mi prominut výraz – *pěst* na oko – ó na jaké oko! – evangelia: světodějný cynismus ve výsměchu symbolu... Ale vždyť bije do očí, čeho bylo dotčeno znamením „otec“ a „syn“ nikoli do každých očí, připouštím: slovem „syn“ je vyjádřen *vstup* do celkového citu zbožnění, objímajícího všechny věci (bláženství), slovem „otec“ tento cit sám, cit věčnosti, dokonalosti. – Stydím se připomínat, co udělala církev z tohoto symbolismu: nepostavila amfitryonskou²⁰ historii na práh křesťanské „víry“? A nad to ještě dogma o „neposkvrněném početí“?... *Ale tím početí poskvrnila* – –

„Království nebeské“, toť stav srdce, – nikoli něco, co přijde „nad zemí“, nebo „po smrti“. Celý pojem přirozené smrti *chybí* v evangeliu: smrt není mostem, není přechodem, chybí, protože přísluší zcela ji-

²⁰ Amfitryon - heros řecké mytologie, král v Tiryntě a v Thébách. Pozn. red.

nému světu, pouze zdánlivému, užitečnému pouze k znamení. „Hodina smrti“ *není* křesťanský pojem, – není vůbec „hodiny“, času, fyzického života a, jeho krizí pro učitele „radostného poselství“... „Království boží“ není ničím, co se očekává; nemá včerejška ani pozítřka, nepříjde za „tisíc let“, – je to zkušenost jednoho srdce; jest všude, není nikde...

35.

Tento „radostný posel“ zemřel, jak žil, jak učil – *nikoli* aby „vykoupil lidi“, nýbrž aby ukázal, jak se má žít. Je to praxe, již zanechal lidstvu: své počínání před soudci, před pochopy, před žalobci a utrhačstvím i výsměchem všeho druhu, – své počínání *na kříži*. Neklade odporu, nehájí svého práva, nečiní ani kroku, jenž by od něho odvrátil to nejhorší, ba více, *provokuje to*... A prosí, trpí, miluje *s těmi, v těch*, kteří mu zlé činí... *Nebránit se, nechovat hněvu, nečinít odpovědným*... Nýbrž ani zlému neodporovat, – *milovat ho*...

36.

– Teprve my, my *osvobodivší* se duchové, máme předpoklad, abychom rozuměli něčemu, čemu neporozumělo devatenáct století, – oné poctivosti, jež se stala instinktem a vášní, jež vede válku proti „svaté lži“ ještě více, než proti každé jiné lži... Lidé byli nevýslovně vzdáleni naší láskyplné a opatrné neutrality, oné kázně ducha, již se jediné umožňuje uhodnouti tak cizí, tak jemné věci: usilovali v tom vždy s nestoudným sobectvím jen o svůj prospěch, vybudovali z protikladu evangelia *církev*...

Kdo by hledal znamení, že nějaké ironické božstvo má své prsty za velikou hrou světů, našel by nemalou oporu v obrovském otazníku, jenž se jmenuje křesťanství. Že lidstvo leží na kolenou před opakem toho, co bylo původem, smyslem, *právem* evangelia, že svaťorečilo pojmem „církev“ právě to, co „radostný posel“ cítil *pod sebou*, cítil *za sebou* – je marné hledat větší formu *světodějně ironie* – –

37.

- Naše doba je hrda na svůj historický smysl: jak mohla uvěřit nesmyslu, že na počátku křesťanství stojí *hrubá bajka divotvorecká a vykupitelská*, - a že všechno spirituální a symbolické je teprve pozdějším vývojem? Naopak: dějiny křesťanství - a to počínaje smrtí na kříži - jsou dějinami neporozumění, krok za krokem stále hrubšího, *původnímu* symbolismu. Každým rozšířením křesťanství na masy ještě širší, ještě surovější, jimž stále více chyběly předpoklady, z nichž se zrodilo, stávalo se nutnějším křesťanství *vulgarizovat, barbarizovat*, - spolykalo učení a rity všech *podzemních* kultů římského impéria, spolykalo nesmysl chorého rozumu všech druhů. Osud křesťanství je v nutnosti, že jeho víra sama se musila státi tak nemocnou, tak nízkou a vulgární, jak nemocné, nízké a vulgární byly potřeby, které jím měly být uspokojeny. *Souhrn nemocného barbarství* domohl se posléze moci v podobě církve, - církve, této formy zavléhlého nepřátelství ke každé poctivosti, ke každé *výši* duše, ke každé kázni ducha, ke každé svobodomyšlné a dobrotivé lidskosti. - *Křesťanské hodnoty - vznešené hodnoty* teprve my, my osvobodivší se duchové, obnovili jsme tento největší protiklad hodnot, jaký vůbec jest!

38.

- Nepotlačím na tomto místě povzdechu. Jsou dny, kdy na mne přijde cit černější než nejčernější melancholie - *pohrdání lidmi*. Abych pak neponechal pochybností, *čím* pohrdám, *kým* pohrdám: je to člověk dneška, člověk, jehož jsem z dopuštění osudu současníkem. Člověk dneška - dusím se jeho nečistým dechem... Vůči minulosti jsem, jako všichni poznávající, velmi tolerantní, to znamená, že *velkomyslně* překonávám sebe sama: procházím s chmurnou opatrností světem-blázincem celých tisíciletí, ať se zve „křesťanství“, „křesťanská víra“, „křesťanská církev“, - chráním se, abych nečinil lidstvo zodpovědným za jeho duševní choroby. Ale můj cit se zvrátí, propuká, jakmile vstoupím do novější doby, do naší doby. Naše doba je

*vědoucí... Co kdysi bylo jen nemocné, stalo se dnes neslušným, – je neslušné dnes býti křesťanem. A zde se začínám štítit. – Ohlížím se. Ani slovo už nezbylo z toho, čemu se kdysi říkalo „pravda“, nevydržíme už, vezme-li kněz slovo „pravda“ i jen do úst. I při nejskromnějším nároku na poctivost musíme dnes vědět, že se teolog, kněz, papež, každou větou, již vyřkne, nejen mylí, nýbrž že lže, – že mu už není dáno na vůli, lhát z „nevinnosti“, z „nevědoucnosti“. Také kněz ví, jako kdo jiný, že už není „boha“, není „hříšníka“, není „vykupitele“, – že „svobodná vůle“, „mravní řád světa“ jsou lži: – vážnost, hluboké sebepřemáhání ducha, nedovoluje už nikomu, aby o tom *nevěděl*... Je poznáno, čím všechny pojmy církve skutečně jsou, totiž nejzlovolnějším penězokazectvím, jaké kdy bylo, za tím účelem, aby příroda, přírodní hodnoty byly *znehodnoceny*; je poznáno, čím sám kněz skutečně jest, totiž nejnebezpečnějším druhem příživníka, pravým jedovatým pavoukem lidského života... Víme, naše *svědomí* to dnes ví, – zač vůbec stojí a k čemu sloužily ony příšerné vynálezy kněží a církve, jimiž bylo dosaženo takového stavu sebezhanobení lidstva, že i pohled na ně se stává hnusným – pojmy „onen svět“, „poslední soud“, „nesmrtelnost duše“, i „duše“ sama: jsou to mučidla, jsou to systémy ukrutností, jimiž kněz se stal pá-nem, zůstal pá-nem... Každý to ví: *a přesto zůstává všechno při starém*. Kam se poděl zbytek slušnosti, sebeúcty, když se ještě dnes křesťany nazývají a k přijímání chodí i naši státníci, lidé jinak velmi nezaujatí a antikristové činu skrz na skrz? Mladý kníže v čele svých pluků, nádherný jakožto projev sobectví a vypínavosti svého národa, – ale *beze* všeho studu vyznávající své křesťanství!... *Kohopak* popírá křesťanství? Čemu říká „svět“? Tomu, že je člověk vojínem, že je soudcem, že je vlastencem; že se brání, že dbá své cti; že usiluje o svůj prospěch; že je *hrdý*... Každá praxe každého okamžiku, každý instinkt, každé *uskutečňující* se hodnocení je dnes protikřesťanské: jakou *zrůdou falešnosti* asi je moderní člověk, že se přesto *nestydí* zvat se ještě křesťanem! – – –*

- Vracím se, povím *pravé* dějiny křesťanství. - Už slovo „křesťanství“ je nedorozumění, - v podstatě byl jen jeden křesťan a ten zemřel na kříži. „Evangelium“ *zemřelo* na kříži. Co se od tohoto okamžiku zve „evangeliem“, bylo už opakem toho, co *on* žil: „zlé poselství“, *dysangelium*.²¹ Je falešné až do nesmyslu, vidět odznak křesťana v nějaké „víře“, třeba ve víře ve vykoupení Kristem: jen křesťanská *praxe*, život, jaký *žil* ten, kdo zemřel na kříži, je křesťanský... Ještě dnes je *takový* život možný, pro *určité* lidi dokonce nutný: *pravé*, původní křesťanství bude možné po všechny časy... *Nikoli* věřit, *nýbrž* činit, především mnohé *nečinit*, jiným *být*... Stavby vědomí, na příklad něčemu věřit, považovat něco za pravdu - každý psycholog to ví - jsou přece věci úplně lhostejné a pátého řádu vůči hodnotě instinktů: přísněji řečeno, je celý pojem duchové příčinnosti falešný. Redukuje-li kdo to, že je křesťanem, křesťanskost na to, že považuje něco za pravdivé, na pouhou fenomenalitu vědomí, znamená to, že křesťanství popírá. *Ve skutečnosti nebylo křesťanů*. „Křesťan“, to, co se po dvě tisíciletí zve křesťanem, znamená jen tolik, že člověk sám sobě nerozumí! Přihlédneme-li blíže, vládly v něm *přes* všechnu „víru“ *pouze* instinkty - a *jaké* instinkty! - „Víra“ byla za všech dob, na příklad u Luthera pouze pláštíkem, záminkou, *záclonou*, za níž hrály instinkty svou hru, - byla chytrou slepotou k vládě *určitých* instinktů... „Víra“ - nazval jsem ji už vlastní *chytrosti* křesťanskou, - *mluvilo* se vždy o „víře“, *jednalo* se vždy z instinktu... V křesťanském světě představ nevyskytuje se nic, co by se skutečnosti i jen dotýkalo: proti tomu jsme poznali, že instinktivní nenávisť *ke každé* skutečnosti je hybný, jediný hybný živel v kořeni křesťanství. Co z toho plyne? Že omyl je zde také in psychologis²² radikální, to znamená, že určuje podstatu, to znamená, že je *substancí*. Vezměte z toho jediný pojem, nahraďte jej jedinou realitou - a celé křesťanství se propadne v nicotu! - Díváme-li se z výše, je tato nejczorodější ze všech sku-

²¹ Zlé poselství (evangelium = dobré poselství). Pozn. red.

²² V psychologii. Pozn. red.

tečností, toto náboženství nejen podmíněné omyly, nýbrž vynalézavé, ba geniální *jen* v omylech škodlivých, *jen* v takových, které život i srdce otravují, je *divadlem pro bohy*, – pro ona božstva, jež jsou zároveň filozofy, s nimiž jsem se setkal v oněch slavných dialozích na Naxu. V okamžiku, kdy od nich odstoupí *hnus* (– a *také* od nás!), jsou vděční za divadlo křesťanů: žalostná hvězdička, jež se zve Zemí, zasluhuje snad už za *tento* kuriózní případ pohledu božího, účasti boží... Nepodceňujme totiž křesťana: křesťan, falešný až do *nevinnosti*, je daleko nad opicí, – vzhledem ke křesťanům stává se známá jedna teorie o původu člověka pouhou zdvořilostí...

40.

– Neblahý osud evangelia byl rozhodnut smrtí, – viselo na „kříži“ ... Teprve smrt, tato neočekávaná potupná smrt, teprve kříž, jenž býval celkem vyhrazen jen lůze, – teprve tento nejstrašlivější paradox postavil učedníky před vlastní hádanku: „*kdo to byl? co to bylo?*“ – Otřesený a v hloubi uražený cit, obava, aby takováto smrt nebyla *vyvrácením* jejich věci, strašlivý otazník „proč právě takto?“ – tento stav se dá pochopit až příliš dobře. Zde *musilo* všechno být nutným, mít smysl, rozumný důvod, nejvyšší rozum; láska učedníková nezná náhody. Teď se teprve rozevřela propast: „*kdo ho zabil? kdo byl jeho přirozeným nepřítelem?*“ – tato otázka vyskočila jako blesk. Odpověď: *vládnoucí židovstvo*, jeho nejvyšší stav. Od tohoto okamžiku vznikl pocit vzpoury *proti* řádu, Ježíš byl dodatečně vykládán jako *buřič proti řádu*. Až potud *chyběl* v jeho obraze tento bojovný, tento slovem i činem popěračný rys; ba více, byl jeho opakem. Očividně *neporozuměla* malá obec právě hlavní věci, nepochopila, co je vzorem v tomto způsobu umírání, nepochopila svobodu, převahu *nad* každým citem pomsty: – znamení toho, jak málo mu vůbec rozuměla! Přímo svou smrtí nemohl Ježíš chtít nic, nežli veřejně podat nejsilnější zkoušku, *důkaz* svého učení... Ale jeho učedníci byli vzdáleni toho, aby tuto smrt *odpustili*, – což by bylo bývalo evangelickým v nejvyšším slova smyslu; nebo dokonce, aby se *nabídli* k stejné smrti

v mírném a líbezném klidu srdce... Vrchu nabyl zase nejneevangeličtější cit, *pomsta*. Nebylo možné, aby věc byla touto smrtí u konce: bylo třeba „odplaty“, „soudu“ (– a přece, co může být ještě neevangeličtějšího, nežli „odplata“, „trest“, „soudit“!). Ještě jednou se dostalo do popředí populární očekávání Mesiáše; zrak byl upjat na historický okamžik: „království boží“ přijde soudit svých nepřátel... Ale tím je všechno postaveno na hlavu: „království boží“ závěrečným aktem, slibem! Vždyť evangelium bylo právě jsoucností, naplněním, *skutečností* tohoto „království“. Taková smrt *byla* právě tímto „královstvím božím“. Teprve teď bylo vneseno do typu mistrova všechno pohrdání a hořkost k farizeům a teologům, – *udělali* tím z něho farizea a teologa! Na druhé straně už nevydrželo zdivočelé uctívání těchto zcela vyšinutých duší onu evangelickou rovnoprávnost každého na synovství boží, jíž učil Ježíš; jejich pomstou bylo, že Ježíše *vyzdvihli* výstředním způsobem, odloučili jej od sebe: zcela tak, jako kdysi odloučili židé z pomsty na svých nepřátelích svého boha od sebe a vyzdvihli jej do výše. Jediný bůh a jediný syn boží: oba výplody resentimentu...

41.

– A od té chvíle se vynořil absurdní problém: „jak *mohl* bůh toto dopustit!“ Na to nalezl porušený rozum malé obce odpověď až strašlivě absurdní: bůh dal svého syna k odpuštění hříchů, za *oběť*. Jak byl najednou konec evangeliu! *Oběť za vinu*, a to ve své nejodpornější, nejbarbarštější formě, oběť *nevinného* za hříchy viníků! Jak hrůzné pohanství! – Vždyť Ježíš odstranil i pojem „viny“ – popíral jakoukoli propast mezi bohem a člověkem, *prožil* tuto jednotu boha a člověka jakožto *svoje* „radostné poselství“... A *nikoli* jako nadprávní! – Odtud přibývá krok za krokem do typu vykupitele: učení o soudu a o návratu, učení o smrti jakožto oběti, učení o *vzkříšení*, jímž je odeskamotován celý pojem „blaženství“, celá to a jediná realita evangelia – ve prospěch nějakého stavu *po* smrti!... Pavel logizoval toto pojetí, tuto *necudnost* pojetí s onou rabínskou drzostí, jíž se

vyznačuje ve všem, takto: „*pakliže* Kristus nevstal z mrtvých, je naše víra lichá“, – A rázem se stal z evangelia nejhanebnější ze všech nesplnitelných slibů, *nestoudné* učení o osobní nesmrtnosti... Ještě Pavel sám učil, že jest *odměnou!*...

42.

Je vidět, čemu byl konec smrti na kříži: nový, zcela původní náběh k jakémusi budhistickému mírovému hnutí, ke skutečnému, *nikoli* jen slibovanému *štěstí na zemi*. Neboť toto zůstává – zdůraznil jsem to již – základním rozdílem mezi oběma dekadenciemi náboženstvími: buddhismus neslibuje, nýbrž dodržuje, křesťanství slibuje všechno, ale *nedodržuje nic*. – Za „radostným poselstvím“ šlo v patách poselství *nejhorší*: poselství Pavlovo. V Pavlovi se ztělesňuje typus protichůdný „radostnému poslu“, genius nenávisti, genius víze nenávisti, neúprosné logiky nenávisti. Co všechno přinesl tento dysangelista v oběť nenávisti! Především vykupitele: přibil jej na *svůj* kříž. Život, příklad, učení, smrt, smysl a právo celého evangelia – ničeho již tu nebylo, když tento penězokazec z nenávisti pochopil, čeho jedině mohl potřebovat. *Nikoli* realitu, *nikoli* historickou pravdu!... A ještě jednou spáchal židův kněžský instinkt na dějinách týž veliký zločin, – škrtl prostě včerejšek, předvčerejšek křesťanství, *vynalezl si dějiny prvotního křesťanství*. Ještě více: zfalšoval ještě jednou dějiny Izraele, aby se jevily předhistorií pro *jeho* čin: všichni proroci mluvili o *jeho* „vykupiteli“... Církev zfalšovala později dokonce i dějiny lidstva na předhistorii křesťanství... Typ vykupitele, učení, praxe, smrt, smysl smrti, ba i to, co přijde po smrti – nic se neuchránilo poskvrny, nic nezůstalo i jen podobné skutečnosti. Pavel prostě přeložil těžiště onoho celého života *za* tento život, – do *lži* o Ježíšově „zmrtvýchvstání“. Nemohl v podstatě vůbec potřebovat života vykupitelova, – potřeboval smrti na kříži *a* ještě něčeho dalšího... Byla by opravdu *niaiserie*²³ od psychologa, aby pokládal tako-

²³ Žert, pošetilost. Pozn. red.

vého Pavla, jenž měl domov v hlavním sídle stoického osvícenství, za poctivého, když si upravuje z halucinace *důkaz*, že vykupitel *ještě* žije, anebo aby psycholog dal víru i jen jeho vyprávění, že tuto halucinaci měl; Pavel chtěl účel, *tudíž* chtěl i prostředky... Čemu sám nevěřil, tomu věřili idioti, mezi něž rozhodil *svoje* učení. – Jeho potřebou byla *moc*; Pavlem se ještě jednou kněz domáhal moci, – mohl upotřebit jen pojmů, učení, symbolů, jimiž se dají tyranizovat masy, tvořit stáda. Co jediné převzal později Mohamed z křesťanství? Vynález Pavlův, jeho prostředek kněžské tyranie, prostředek tvoření stád: víru v nesmrtelnost – *to jest učení o „soudu“*...

43.

Přeložíme-li těžiště života *nikoli* do života, nýbrž do „onoho světa“ – *do Ničeho*, – vzali jsme životu těžiště vůbec. Veliká lež osobní nesmrtelnosti ničí všechnu rozumnost, všechnu přirozenost pudu, – všechno, co je v instinktech blahodárného, co v nich podporuje život, zaručuje budoucnost, budí nyní nedůvěru. Žítí *tak*, že už nemá *smyslu* žít, *to* se teď stává „smyslem“ života... K čemu solidarita, k čemu ještě vděčnost za původ a předky, k čemu spolupracovat, důvěřovat, podporovat nějaké blaho obecné a mít je na zřeteli?... Toť vesměs „pokoušení“, vesměs svádění z „pravé cesty“.- „*Jednoho* je třeba“... Aby byl každý co „nesmrtelná duše“ s každým stejného řádu, aby se v souhrnu všech bytostí směla domáhat „spása“ *každého* jednotlivce věčné důležitosti, aby si směli malí tichošlápkové a tříčtvrtěblázni domýšlet, že jim k vůli *se* neustále *prolamují* přírodní zákony, – takové vystupňování sobectví všeho druhu do nekonečna, do *nestoudnosti* nelze ani s dostatečným opovržením pranýřovat. A přece děkuje křesťanství *tomuto* žalostnému lichocení osobní ješitnosti za své *vítězství*, – přemluvilo tím na svou stranu právě všechno nezdařilé, odbojně naladěné, všechno, co špatně pochodilo, všechny vyvrhele a spodinu lidstva. „Spása duše“ – aby bylo rozumět: „svět se točí okolo *mne*“... Jed učení „*rovná* práva všem“ – křesťanství jej rozselo nejzásadněji; křesťanství zvedlo z nejtajnějších koutů špat-

ných instinktů válku na život a na smrt proti každému citu úcty a distance mezi člověkem a člověkem, to jest proti *předpokladu* každého zvýšení, každého vzrůstu kultury, – ukovalo si z resentimentu mas *hlavní zbraň* proti nám, proti všemu vznešenému, radostnému, velkodušnému na této zemi, proti našemu štěstí na zemi... Nesmrtelnost, přiznaná každému Petru či Pavlovi, byla dosud největším, nejzlovolnějším atentátem na *vznešené* lidství. – A nepodceňujme, co osudného se vplížilo z křesťanství až do politiky! Nikdo už dnes nemá odvahy k výsadám, k právům pána, k citu úcty před sebou a sobě rovnými, – k *patosu distance*... Naše politika *stůně* tímto nedostatkem odvahy! – Aristokratismus smýšlení byl nejpodzemněji podkopán lží o rovnosti duší; a dělá-li víra v „nadprávi nepočetnějších“ revoluce a *bude-li je dělat*, – je to křesťanství, nebudiž o tom pochybnosti, jsou to *křesťanské* úsudky hodnotní, které každá revoluce jen překládá do krve a zločinu! Křesťanství je povstání všeho, co se plazí po zemi proti tomu, co má *výši*: evangelium „nizkých“ *dělá* nízkým...

44.

Evangelia jsou neocenitelná co svědectví nezadržitelné již korupce *uvnitř* první obce. Co Pavel později dovedl do konce s cynismem rabínského logika, byl přesto jen úpadkový proces, jenž začal smrtí vykupitelovou. – Tato evangelia nelze ani dost obezřele číst; mají své obtíže za každým slovem. Doznávám, bude mi to přičteno k dobru, že právě tím jsou psychologovi rozkoší prvního řádu, – jakožto *protiklad* veškeré naivní zkaženosti, jakožto rafinovanost par excellence, jakožto mistrovství v psychologické zkaženosti. Evangelia jsou svět pro sebe. Bible vůbec nesnese srovnání. Jsme mezi židy i *první* hledisko, abychom tu zcela neztratili nit. Přetvářka do „svatosti“, nabývající tu přímo geniálnosti, nikdy jindy mezi knihami a lidmi ani přibližně nedostižená, toto *umění* falšovat slova i gesta, není nahodilostí nějakého jednotlivého nadání, nějaké výjimečné povahy. K tomu je třeba *rasy*. V křesťanství, v umění to posvátně lháti, dospívá celé židovství, několikastoletý židovský nejvážnější

výcvik a technika nejvyššího mistrovství. Křesťan, tato ultima ratio lži, toť zase žid – žid *na třetí*... Zásadní vůle používat jen pojmů, symbolů, postojů, které jsou dokázány z praxe kněžské, instinktivní odmítání každé *jiné* praxe, každé *jiné* perspektivy hodnotní a užitkové – to není jen tradice, to je *dědictví*: jenom kde to je dědictví, působí to jako příroda. Celé lidstvo, dokonce nejlepší hlavy nejlepších dob (vyjma jedinou, která snad ani není lidská –) se daly oklamat. Evangelium se četlo co *kniha nevinnosti*... nemalý to pokyn, jak mistrné herectví tu hrálo. – Ovšem: kdybychom je mohli *vidět*, byť jen letmo, všechny tyto podivné tichošlápky a umělé světce, byl by tomu konec – a právě proto, že nečtu ani slova, abych neviděl gest, *udělám jim konec*... Nesnesu na nich jistý způsob, jak zvedají oči. – Na štěstí jsou knihy naprosté většině lidí pouze *literaturou* – Nesmíme se dát ošálit: říkají „nesuďte!“, ale posílají do pekel všechno, co jim stojí v cestě. Dávající soudit bohu, soudí sami; oslavující boha, oslavují samy sebe; *požadující* ctnosti, jichž jsou právě schopní – ba více, jichž potřebují, aby se vůbec udrželi na vrchu, – dodávají si velikého zdání zápolení o ctnost, boje o vládu ctnosti. „Žijeme, umíráme, obětujeme se *za dobro*“ (– za „pravdu“, „světlo“, za „království boží“): vpravdě činí, čeho nemohou nechat. Protlačující se jako činí pokrytci, sedíce v koutech, živořící co stín ve stínu, dělají si z toho *povinnost*: povinností se jim jeví život v pokoře, pokorou dává o důkaz více zbožností... O té pokorné, cudné, milosrdné proľhanosti! „Za nás nechť ctnost sama vydá svědectví“... Čtete evangelia jakožto knihy svádění *morálkou*: tito malí lidé zabavili morálku pro sebe, – vědí, jak tomu je s morálkou! Morálkou lze lidstvo nejlépe *vodit za nos*! – Skutečnost je taková, že si zde hraje nejuvědomělejší *domýšlivost vyvolenců* na skromnost: jednou provždy postavili *sebe*, „obec“, „dobré a spravedlivé“ na stranu jednu, na stranu „pravdy“ – a zbytek, „svět“, na stranu druhou... To bylo nejosudnější velikášství, jaké dosud na této zemi bylo: malé pokrytecké a lhářské zrůdy počaly zabírat pro sebe pojmy „bůh“, „pravda“, „světlo“, „duch“, „láska“, „moudrost“, „život“, jako by to byla jejích synonyma, aby tím proti sobě vymezili „svět“, malí superlativní židé, zralí pro kaž-

dý blázelec, obrátili vůbec hodnoty podle *sebe*, jako by teprve „křesťan“ byl smyslem, solí, měrou, také *posledním soudem* všeho ostatního... Celý tento neblahý osud byl umožněn jediné tím, že ve světě už byl příbuzný, rasově příbuzný druh velikášství, velikášství *židovské*: jakmile se jednou rozevřela propast mezi židy a židovskými křesťany, nezbylo těmto nic jiného, než aby použili týchž procedur sebezachování, k nimž radil židovský instinkt, právě *proti* židům, kdežto židé jich užívali dosud pouze proti všemu nežidovskému. Křesťan je pouze žid „*svobodnějšího*“ vyznání. –

45.

Podám několik ukázek toho, co si tito malí lidé vzali do hlavy, co svému mistru *vložili do úst*: vesměs zpovědi „krásných duší“. –

„A kdož by koli vás nepřijali ani vás neposlouchali, vyjdouce od tud vyražte prach z noh svých na svědectví jim; amen pravím vám, lehčeji bude Sodomským a Gomorským v den soudný, než městu tomu.“ (Marek 6, 11). – Jak *evangelické!*

„A kdož by koli pohoršil jednoho z těchto maličkých, věřících ve mne, mnohem by mu lépe bylo, aby byl zavěšen na hrdlo jeho žernov mlýnský, a vržen byl do moře.“ (Marek 9, 42). – Jak *evangelické!*...

„A jestli by tě oko tvé horšilo, vylup je; lépeť jest tobě jednookému vjíti do království božího, nežli obě oči majícímu uvrženu býti do ohně pekelného; kdež červ jejích neumírá a oheň nehasne.“ (Marek 9, 47, 48). – Není míněno právě oko...

„Amen pravím vám, žeť jsou někteří ze stojících tuto, kteříž neokusí smrti, až i uzří království Boží přicházející v moci.“ (Marek 9, 1). – Dobře, lve, *zahal sis...*

„Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne. *Neboť...*“ (*Poznámka psychologova*. Křesťanskou morálku vyvracejí její *Neboť*: její „důvody“ vyvracejí, – tak je to křesťanské.) Marek 8, 34. –

„Nesudíte, *aby* jste nebyli souzeni. Kterou měrou měříte, bude *vám* zase odměřeno.“ (Matouš 7, 1). – Jaký pojem spravedlnosti, „spravedlivého“ soudce!...

„Nebo milujete-li ty, kdož vás milují, *jakou* odměnu máte? Zdaliž i publikáni téhož nečiní? A budete-li pozdravovati toliko bratří svých, *což* obzvláštního činíte? Však i publikáni to činí.“ (Matouš 5, 46). – Princip křesťanské lásky: chce být nakonec dobře zaplacená...

„Jestliže pak neodpustíte lidem pádů jejich, aniž Otec váš odpustí vám pádů vašich.“ (Matouš 6, 15). – Což velmi kompromituje uvedeného „otce“...

„Ale hledejte nejprv království Božího a spravedlnosti jeho, a toto vše bude vám přidáno.“ (Matouš 6, 33). – Toto vše: totiž strava, oděv, veškerá potřeba životní. *Omyl*, skromně řečeno... Krátce před tím se bůh ukazuje co krejčí, aspoň v jistých případech...

„Radujte se v ten den a veselte se, *nebo* aj, odplata vaše mnohá bude v nebesích, Takť zajisté činívali prorokům otcové jejich.“ (Lukáš 6, 23). – *Nestydatá* sebranka! Přirovnává se už k prorokům...

„Zdaliž nevíte, že chrám Boží jste a Duch Boží ve vás přebývá? Jestližeť kdo chrámu Božího poskvrňuje, *tohoť* zatratí Bůh; nebo chrám Boží svatý jest, *jenž* jste vy (Pavel 1. Ep. Korintským 3, 16). – Něčím takovým nelze ani dost pohrdat...

„Nevíte-liž, že svatí svět souditi budou? I poněvadž od *vás* souzen má býti svět: kterakž nehodni jste, těch nejmenších věcí rozsuzovati?“ (Pavel, 1. Ep. Korintským, 6, 2), – Pohříchu to nejsou jen slova někoho, kdo patří do blázince... Tento *strašlivý podvodník* pokračuje doslova: „Zdaliž nevíte, že anděly souditi budeme? co pak tyto časné věci?“...

„Zdaliž Bůh neobrátil moudrosti tohoto světa v bláznovství? Nebo když v moudrosti Boží svět nepoznal skrze moudrost Boha, zalíbilo se Bohu skrze bláznové kázání spasiti věřící...; nemnozí moudří podle těla, nemnozí mocní, nemnozí urození povoláni jsou. Ale, což bláznivého jest u světa, *to vyvolil Bůh*, aby zahanbil moudré; a to, což jest u světa mdlé, vyvolil Bůh, aby zahanbil silné; a neurozené u světa a za nic položené vyvolil Bůh, anobrž kteréž nejsou, aby ty

věci, kteréž jsou, zahladil. Proto, aby se nechlubilo před obličejem jeho žádné tělo.“ (Pavel, 1. Ep. Korintským 1, 20 nn). – Kdo chce rozuměti tomuto místu, svědectví to prvního řádu pro psychologii každé čandalské morálky, nechť přečte první pojednání mé *Genealogie morálky*: v ní byl po prvé na světlo vynesena protiklad *vznešené morálky* a morálky čandalské, zrozené z resentimentu a bezmocné msty. Pavel byl největší ze všech apoštolů pomsty...

46.

– Co z toho plyne? Že je dobře obléci rukavice, čteme-li nový zákon. Blížkost tolika nečistoty téměř k tomu nutí. „Prvotní křesťany“ bychom si stejně pro styk nevybrali jako polské židy: ne že by proti nim bylo třeba i jenom námitky... Jedni i druhí páchnou. Marně jsem slídl v Novém zákoně i jen po jediném sympatickém rysu; není v něm nic, co by bylo svobodné, dobrotivé, prostosrdečné, poctivé. Lidskost se tu ještě ani nepočala, – instinkty *čistotnosti* chybí... Jsou jen *špatné* instinkty v Novém zákoně, není odvahy ani k těmto špatným instinktům. Všechno v něm je zbabělost, je zavírání očí a sebeklam. Každá kniha se zdá čistotnou po přečtení Nového zákona: četl jsem, abych dal příklad, s rozkoší bezprostředně po Pavlovi nejpůvabnějšího, nejnevázanějšího posměváčka Petronia, o němž by se dalo říci, co psal Domenico Boccaccio vévodovi z Parmy o Cesarovi Borgiovi: „è tutto festo“ – nesmrtelně zdrav, nesmrtelně jarý a zdařilý... Tito malí svatoušci se totiž přepočítávají v hlavní věci. Útočí, ale všemu, nač útočí, se tím dostává *vyznamenání*. Koho napadne nějaký „prvotní křesťan“, toho *nepošpiní*... Naopak: je to čest, mít proti sobě „prvotní křesťany“. Čteme nový zákon nikoli bez záliby v tom, s čím se v něm špatně nakládá, – ani nemluvě o „moudrosti tohoto světa“, kterou se drzý chvastoun marně pokouší zhanobit „bláznovým kázáním“... Ale i farizejci a zákoníci mají svůj prospěch z takových protivníků: jistě už za něco stáli, když byli tak neslušně nenáviděni. Pokrytectví – to by tak byla výčitka, kterou by *směli* dělat „prvotní křesťané“! Konec konců byli to *privilegovaní*:

to stačí, čandalská nenávist nepotřebuje jiných důvodů. „Prvotní křesťan“ – obávám se, že i „poslední křesťan“, *jehož se snad ještě dožije* – je z nejspodnějšího instinktu povstalcem proti všemu privilegovanému, – žije, bojuje, vždy za „rovná práva“... Přihlédneme-li blíže, nemá volby. Chce-li kdo být, pro svou osobu, „vyvoleným Páně“ – nebo „chrámem Páně“, nebo „soudcem nad anděly“, – pak je každý jiný princip výběru, na příklad podle poctivosti, podle ducha, podle mužnosti a hrdosti, podle krásy a svobody srdce, prostě „světem“, – *vtělením zla*... Morálka: každé slovo v ústech „prvotního křesťana“ je lež, každé jednání, jež koná, je zvrácenost instinktů, – všechny jeho hodnoty, všechny jeho cíle jsou škodlivé, ale *koho nenávidí, co nenávidí, to je hodnotné*... Křesťan, zvláště kněžský křesťan, je *kritériem hodnot* – – Mám ještě říci, že se v celém Novém zákoně vyskytuje jen *jediná* postava, již jest cítiti? Pilatus, římský místodržitel. Aby *vážně* pojímal tahanici mezi židy – k tomu se nepřemůže. O žida více nebo méně – co na tom?... Povznesený výsměch Římana, před nímž se nestoudně zneužívá slova „pravda“, obohatil Nový zákon o jediné slovo, *jež má cenu*, – které jest jeho kritikou, přímo jeho *zničením*: „co je pravda!“ ...

47.

– Co *nás* odděluje, není to, že nenalézáme boha, ani v dějinách, ani v přírodě, ani za přírodou, nýbrž že vidíme v tom, co bylo božsky uctíváno, nikoliv něco „božského“, nýbrž něco ubohého, absurdního, škodlivého, nikoli jen omyl, nýbrž *zločin na životě*... Popíráme boha jakožto boha... Kdyby nám *dokázali* tohoto boha křesťanů, ještě méně bychom dovedli v něho věřit. – Řeceno formulí: *deus qualem Paulus creavit, dei negatio*.²⁴ – Náboženství, které se, jako křesťanství, nedotýká v žádném bodě skutečnosti, které ihned padá, jakmile skutečnost dojde i jen v jediném bodě práva, musí po právu být na smrt nepřitelem „moudrosti světské“, to jest *vědě*, – schválí

²⁴ Bůh, jakého Pavel stvořil, toť popření boha. Pozn. red.

všechny prostředky, jimiž může být otrávena, pomluvena, *ve špatnou pověst* uvedena kázeň ducha, ryzost a přísnost ve věcech svědomí ducha, vznešená chladnost a svoboda ducha. „Víra“ v podobě imperativu, toť *veto* proti vědě – in praxi lež za každou cenu... Pavel pochopil, že lži – že „víry“ bylo třeba; církve zase později pochopila Pavla. – Onen „bůh“, jež si Pavel vynalezl, bůh, jenž „vniveč obrací“ „moudrost světskou“ (v užším smyslu obě veliké odpůrkyně veškeré pověry, filologii a medicínu), toť ve skutečnosti jen tolik, že Pavel sám se rezolutně *rozhodl* k tomu: zvát svou vlastní vůli „bohem“, tórou, to je arcizidovské. Pavel *chce* vniveč obrátit „moudrost světskou“: jeho nepřáteli jsou *dobří* filologové a lékaři alexandrinského školení, – proti nim zvedl válku. Opravdu, člověk není filologem a lékařem, aby nebyl spolu také *Antikristem*. Kdo je filolog, vidí totiž *za* „svaté knihy“, kdo je lékař, vidí *za* fyziologickou sešlost typického křesťana. Lékař řekne „nevyléčitelné“, filolog řekne „podvod“...

48.

– Rozuměl vůbec někdo slavné historií, která stojí na počátku bible, – jak pekelnou hrůzu měl bůh z *vědy*?... Nikdo jí nerozuměl. Tato kniha kněžská, par excellence, počíná se, po právu, velikou vnitřní potíží kněžovou: *on* má jen jediné veliké nebezpečí, *tudíž* má „bůh“ jen jediné veliké nebezpečí. –

Starý bůh, zcela „duch“, zcela velekněz, dokonalost sama, prochází se ve své zahradě: jenže se nudí. Proti nudě i bozi marně bojují. Co učiní? Vynajde člověka, – člověk je zábavný... Leč ejhle, i člověk se nudí. Slitování boží nad jedinou bēdou, kterou mají všechny ráje, nezná mezí: stvořil vbrzku ještě jiná zvířata. *První* chyba, již se bůh dopustil: člověk neshledal zvířata zábavnými, – panoval jim, nechtěl ani být „zvířetem“, – Tudíž stvořil bůh ženu. A vskutku, dlouhé chvíli byl nyní konec – ale také ještě jiným věcem! Žena byla *drahá* chyba, již se bůh dopustil. – „Žena je svou podstatou had, Heva“ – to ví každý kněz; „od ženy pochází *každé*

neštěstí ve světě“ – to ví rovněž každý kněz. „*Tudíž* pochází od ní také *věda*“ ... Teprve ženou se naučil člověk okoušeti ze stromu poznání. – Co se stalo? Na starého boha padla pekelná hrůza. Člověk sám se stal jeho *největší* chybou, bůh si stvořil rivala, věda činí *bohorovným*, – je konec kněžím a bohům, stane-li se člověk vědeckým! – *Morálka*: věda je vtělení všeho zakázaného, – jediné ona je zakázána. Věda je *první* hřích, zárodek všeho hříchu, *dědičný* hřích. *Jen toto je morálka*. – „*Nemáš poznati*“: – ostatní z toho plyne. – Pekelná hrůza nezabránila bohu, aby nebyl chytrým. Jak se *bránit* vědě? to se mu na dlouho stalo hlavním problémem. Odpověď: pryč z ráje s člověkem! Štěstí, zahálka přivádí k myšlení, – všechny myšlenky jsou špatné myšlenky... Člověk *nemá* myslet. – A „vtělený kněz“ vynalézá bídu, smrt, nebezpečí života v těhotenství, strážení všeho druhu, stáří, lopotu, především *nemoc*, – vesměs prostředky v boji s vědou! Bída *nedovoluje* člověku, aby myslel... A přesto! hrůza! Dílo poznání se vypíná do výše, ztékajíc nebesa, chystajíc soumrak bohům, – co počít! – Starý bůh vynalézá *válku*, rozdělí národy, učiní, aby se lidé navzájem ničili (– kněží vždycky potřebovali války...). Válka – mimo jiné veliký kazimír vědy! – Neuvěřitelné! Poznání, *emancipace od kněze*, přibývá i na vzdory válkám. – I vzejde starému bohu poslední rozhodnutí: „člověk se stal vědeckým – *nic naplat, musíme ho utopit!*“ ...

49.

– Bylo mi porozuměno. Začátek bible obsahuje *celou* psychologii kněze. – Kněz zná jen jedno veliké nebezpečí: to je věda, – zdravé ponětí o příčině a následku. Ale vědě se daří celkem jen za šťastných poměrů, – je třeba mít čas, mít ducha *nazbyt*, aby došlo k „poznání“ ... „*Tudíž* je třeba učinit člověka nešťastným“, to byla vždycky logika kněží. Lze již uhodnout, *co* se tím teprve dostalo, podle této logiky, na svět: – „*hřích*“ ... Pojem viny a trestu, celý „*mravní řád světa*“ byl vynalezen *proti* vědě – *proti* tomu, aby se člověk neodpoutal od kněze... Člověk *nemá* hledět ven, má hledět do sebe;

nemá vidět chytře a opatrně, jako někdo, kdo se učí, do věcí, nemá vůbec vidět: má *trpět*... A má trpěti tak, aby vždy potřeboval kněze. – Pryč s lékaři! *Spasitele je třeba*. – Pojem viny a trestu, v to čítaje učení o „milosti“, o „vykoupení“, o „odpuštění“ – lži skrz naskrz a beze vší psychologické reality – jsou vynalezeny, aby zničily lidský *mysl pro příčiny*: jsou atentátem na pojem příčiny a účinku! – A *nikoli* atentát pěstí, nožem, s poctivostí v nenávisti i lásce! Nýbrž z nejzbabělejších, nejlstivějších, nejnižších instinktů! *Kněžský* atentát! *Příživnický* atentát! Vampýrství bledých podzemních upírů!... Nejsou-li již přirozené následky nějakého činu „přirozenými“, nýbrž myslí-li se, že jsou způsobeny pojmovými strašidly pověry, „bohem“, „duchy“, „dušemi“, že jsou pouze „morálními“ důsledky, že jsou odměnou, trestem, pokynem, výchovným prostředkem, pak je zničen předpoklad poznání, – *pak byl na lidstvu spáchán největší zločin*. – Hřích, ještě jednou to říkám, tato forma lidského sebeprznění par excellence, je vynalezen, aby znemožnil vědu, kulturu, každé povýšení a povznesenost člověka; kněz *panuje* vynálezem hříchu.

50.

– Neodpustím si na tomto místě psychologii „víry“ „věřících“, a to ve prospěch, jakož se sluší, právě „věřících“. Není-li ještě dnes nedostatek takových, kteří nevědí, do jaké míry je *neslušné*, být „věřícím“ – čili příznak dekadence, zlomené vůle k životu, – zítra již to vědět budou. Můj hlas dosáhne i nedoslýchavých. – Zdá se, nepřeslechl-li jsem se arci, že je mezi křesťany jakési kritérium pravdy, jež se nazývá „důkazem síly“. „Víra dává blaženství: *tudíž* je pravdivá“. – Dalo by se tu především namítnouti, že právě to, že víra dává blaženství, není dokázáno, nýbrž jen *slíbeno*: blaženství vázáno na podmínku „víry“, – člověk *má* dojít blaženství, *protože* věří... Ale že skutečně nastane, co kněz slibuje věřícímu pro onen svět, nepřístupný jakékoli kontrole, čím *to* by se dalo dokázat? – Domnělý „důkaz síly“ je tedy v podstatě zase jen víra, že se dostaví účinek, který si od víry slibujeme. Řeceno formulí: „věřím, že víra dává bla-

ženství; – *tudíž* je pravdivá“. Ale tím jsme již u konce. Toto „*tudíž*“, toť absurdnost sama kritériem pravdy. – Ale dejme tomu, s jistou povolností, že je dokázáno, že víra dává blaženství (– že to *není* jen přání, *není* jen slíbeno trochu podezřelými ústy kněžovými): bylo by kdy blaženství – odborněji řečeno, *rozkoš* důkazem pravdy? Tak na-prosto jím není, že mluví-li pocity rozkoše do otázky „co je prav-da?“, podává to téměř protidůkaz, rozhodně však to budí nejvyšší podezření proti „pravdě“. Důkaz „rozkoše“ je důkazem *pro* „roz-koš“, – nic víc; odkud u všech všudy by bylo jisto, že by zrovna *pravdivé* soudy působily více radosti nežli nepravdivé, a že by podle jakési prestabilizované harmonie, nutně přivodily příjemné poci-ty? – Zkušenost všech přísných, všech hluboce založených duchů učí, že je tomu *naopak*. Každou píď pravdy musil člověk sám na sobě vydobýt, musil za to vydati všanc všechno, na čem jinak lpí srdce, naše láska, naše důvěra v život. Je k tomu třeba velikosti duše: služ-ba pravdě je služba nejtvrďší. – Copak znamená, být *pocitivým* ve věcech ducha? Být přísným na vlastní srdce, pohrdat „krásnými city“, dělat si svědomí z každého Ano a Ne! – – – Víra dává blažen-ství: *tudíž* lže...

51.

Že víra za jistých okolností dává blaženství, že blaženství ještě nedělá z utkvělé myšlenky *pravdivou* myšlenku, že víra hory nepřé-náší, že je však *nanáší*, kde jich není: letmá obchůzka *blázincem* o tom poučí s dostatek. *Nepoučí* ovšem kněze: neboť ten popírá instinktiv-ně, že nemoc je nemocí, blázinec blázincem. Křesťanství *potřebuje* nemoci, asi jako helénství potřebuje nadbytku zdraví, – *udělat* ne-mocným, toť vlastní úmysl v pozadí celé soustavy léčebných proce-dur církve. A církev sama – není jí katolický blázinec vrcholným ideálem? – Není jí země vůbec blázincem? – Náboženský člověk, jak ho *chce* církev, je typický dekadent; doba, kdy náboženská krize opanuje některý národ, je vždy znamenána nervovými epidemiemi; „vnitřní svět“ náboženského člověka se podobá k nerozeznání

„vnitřnímu světu“ lidí předrážděných a vyčerpaných; „nejvyšší“ stavy, které vyvěsilo křesťanství jako hodnoty všech hodnot nad lidstvem, jsou epileptoidní formy, – církev svatořečila in maiorem dei honorem²⁵ jen bláznů *nebo* veliké podvodníky... Dovolil jsem si jednou označit celý křesťanský trénink pokání a vykoupení (studuje se dnes nejlépe v Anglii) za metodicky zplozenou folie circulaire,²⁶ ovšem že na půdě k tomu již připravené, to jest důkladně morbidní. Není nikomu dáno na vůli, stát se křesťanem: nelze být na křesťanství „obrácen“, – je třeba být k tomu sdostatek chorým... My ostatní, kdo máme *odvahu* k zdraví *a také* k pohrdání, jak *my* smíme pohrdat náboženstvím, jež učilo nerozumět tělu! Jež se nechce zbavit pověry o duši! jež dělá z nedostatečné výživy „zásluhu“! jež potírá zdraví, jako by potíralo nepřítele, ďábla, pokušení! jež si namlouvalo, že je možno nosit „dokonalou duši“ v těle rovném zdechlině, a jež si k tomu potřebovalo upravit nový pojem „dokonalosti“, bledou, chorobnou, idioticky blouznivou bytost, takzvanou „svatost“, – svatost, pouhá to řada příznaků těla zchudlého, enervovaného, nevyléčitelně zkaženého!... Křesťanské hnutí jest jakožto hnutí evropské předem souhrnným hnutím lidského braku a spodiny všeho druhu (jež chce křesťanstvím dosáti moci). *Nevyjadřuje* úpadek určité rasy, je to shluk dekadencií forem, které se odevšad k sobě tlačí a hledají. Co umožnilo křesťanství, *není*, jak se myslí, korupce vlastního starověku, *vznešeného* starověku: nelze ani dosti tvrdě odporovat učenému idiotství, které ještě dnes něco takového tvrdí. – V době, kdy se pokřestily choré, zkažené čandalské vrstvy v celém impériu, byl tu právě *protichůdný typ*, vznešenost, ve své nejkrásnější a nejzralejší podobě. Veliký počet opanoval pole; demokratismus křesťanských instinktů *zvítězil*... Křesťanství nebylo „národní“ nebylo podmíněno rasou, – obracelo se na vydědence života všeho druhu, mělo své spojence všude. Křesťanství má na dně zákeřnou mstivost nemocných, instinkt namířený *proti* zdravým, *proti* zdraví. Všechno zdařilé,

²⁵ K větší slávě boží. Pozn. red.

²⁶ Střídavé, cyklické šílenství. Pozn. red.

hrdé, svévolné, především krása bolí je do uší a do očí. Ještě jednou připomínám neocenitelné slovo Pavlovo: „Což jest u světa *mdlé*, což *bláznivého* jest u světa, *neurozené* u světa a za *nic* položené, vyvolil bůh“: to byla formule, in hoc signo²⁷ zvítězila dekadence. – *Bůh na kříži* – nerozumějí lidé stále ještě strašlivé záludnosti tohoto symbolu? – Všechno co trpí, všechno co visí na kříži, je *božské*... My všichni visíme na kříži, tudíž *my* jsme *božští*... My jediné jsme *božští*... Křesťanství bylo vítězstvím, *vznešenější* smýšlení na něm ztroskotalo, – křesťanství bylo dosud největším neštěstím lidstva.

52.

Křesťanství potírá také veškerou zdařilost *ducha*, – hodí se mu jen chorý rozum co rozum křesťanský, straní všemu idiotickému, vynáší klatbu na „ducha“, na pýchu zdravého ducha. Protože choroba patří k podstatě křesťanství, *musí* být i typicky křesťanský stav, „víra“, formou choroby, *musí* církev odmítnouti všechny přímé, poctivé, vědecké cesty k poznání, jakožto cesty *zakázané*. Už pochybnost je hřích... Naprostý nedostatek psychologické čistoty u kněze – prozrazující se pohledem – je *následkem* dekadence, – je třeba pozorovati hysterické ženštiny, z druhé strany rachitické děti se zřetelem na to, jak pravidelně je výrazem dekadence instinktivní falešnost, záliba v lhaní, aby se lhalo, neschopnost přímých pohledů a kroků. „Víra“ znamená *nechtít* vědět, co je pravda. Pietista, kněz obojího pohlaví, je falešný, *protože* je chorý: jeho instinkt *žádá*, aby se pravda v žádném bodě nedomohla práva. „Co činí chorým, je *dobré*; co pochází z plnosti, z nadbytku, z moci, je *zlé*“: tak cítí věřící. *Předurčenost ke lži* – z toho uhodnu každého předurčeného teologa. – Jiným znakem teologa je jeho *neschopnost k filologii*. Filologii tu má býti rozuměno, ve smyslu velmi obecném, umění dobře čísti, – umět vyčísti fakta, *aniž* je zfalšujeme interpretací, *aniž* ztratíme touhou po pochopení

²⁷ V tomto znamení. Pozn. red.

opatrnost, trpělivost, jemnost. Filologie jakožto *efexis*²⁸ v interpretaci: ať už jde o knihy, o novinky denního tisku, o osudy nebo fakta povětrnostní, – ani nemluvě o „spáse duše“... Způsob, jak vykládá teolog, jedno zda v Berlíně či v Římě, z vyššího osvětlení žalmů Davidových „slovo písma“, nebo něco co prožil, na příklad vítězství vojska své vlasti, je vždycky tak *smělý*, že se filolog z toho chytá stropu. A co si teprve počne, když si pietisté a jiné švábské krávy upravují ubohou všednost a zatuchlost svého života „prstem božím“ v zázrak „milosti“, „prozřetelnosti“, „spásných zkušeností“! Nejskromnější vynaložení ducha, abych neřekl *slušnosti*, musilo by přece tyto interprety přivést k tomu, aby se přesvědčili, jak naprosto dětinské a nedůstojné je takové zneužívání božské pohotovosti. Při sebemenší míře zbožnosti v těle měl by nám být bůh, jenž vyléčí v pravý čas rýmu, nebo jenž nám dá vstoupiti do vozu v okamžiku, kdy se strhne veliký déšť, bohem tak absurdním, že by bylo třeba ho zrušit, i kdyby existoval. Bůh služebníkem, listonošem, pranostikářem, – v podstatě slovo pro nejhloupější druh všech náhod... „Božská prozřetelnost“, jak v ni ještě dnes věří přibližně každý třetí člověk ve „vzdělaném Německu“, byla by námitkou proti bohu, nad níž by nebylo ani možno vymyslet silnější. A na každý pád je námitkou proti Němcům!...

53.

– Že *mučedníci* něco dokazují pro pravdivost nějaké věci, v tom je tak málo pravdy, že bych popíral, že kdy jaký mučedník měl něco společného s pravdou. Tónem, jímž mučedník hází světu na hlavu, co považuje za pravdu, projevuje se už tak nízký stupeň intelektuální poctivosti, taková *tupost* v otázce „pravdy“, že není nikdy třeba mučedníka vyvracet. Pravda není nic, co by jeden měl a jiný neměl: tak mohou o pravdě smýšlet leda sedláci nebo apoštolové sedláků: jako Luther. Můžeme být jisti, že ve věcech ducha stále vzrůstá pod-

²⁸ Zastavení; řád; též podnět, důvod. Pozn. red.

le stupně svědomitosti skromnost, *uskromnění* v tomto bodě. *Vyznati* se v patero věcech a odmítnouti jemnou rukou, že *kromě toho* něco víme... „Pravda“, jak slovu rozumí každý prorok, každý sektář, každý volnomyšlenkář, každý socialista, každý církevník, je dokonalý důkaz, že se ještě ani nezapočalo s onou kázní ducha a sebe-přemáháním, jichž je třeba k nalezení nějaké malé, sebe menší pravdy. – Mučednické smrti byly, mimochodem řečeno, velikým neštěstím v dějinách: *sváděly*... Závěr všech idiotů, v to čítaje ženu a lid, že něco jest na věci, za kterou někdo jde na smrt (nebo jež dokonce jako prvotní křesťanství, vyvolává epidemickou touhu po smrti), – tento závěr se stal nevýslovnou brzdou zkoumání, duchu zkoumání a opatrnosti... Mučedníci *škodili* pravdě... I dnes ještě stačí jen krutost pronásledování, aby dala sektářství o sobě sebelhostejnějšímu *ctihodné* jméno. – Jakže? Mění to něco na hodnotě nějaké věci, že někdo za ni položí život? – Omyl, jenž se stane ctihodným, jest omyl, jenž má o svůdné kouzlo víc: myslíte, že bychom vám dali, vy páni teologové, příležitost, dělat mučedníky své lži? – Lze vyvrátit věc tím, že ji dáme uctivě k ledu, – taktéž lze vyvrátiti teology... Právě to byla světodějná hloupost všech pronásledovatelů, že dodali věci protivníků zdání ctihodnosti, – že jí dali darem fascinaci mučednictví... Žena ještě dnes leží na kolenou před omylem, protože jí řekli, že někdo za něj zemřel na kříži. *Cožpak kříž je argument?* – Leč o tom všem pronesl jeden jediný slovo, jehož by bylo bývalo zapotřebí od tisíců let, – *Zarathustra*.

Znamení krvavá psali na cestu, kterou kráčeli, a jejich pošetilost kázala, že krví se dokazuje pravda.

Krev je však pravdy nejhorším svědkem; krví se otráví též nejčistší učení a zvrhne se v blud a nenávisť srdcí.

A jde-li kdo ohněm za své učení, – co tím dokáže! Žádoucnější je věru, aby z vlastního žáru vlastní učení vzházelo!

Nedejme se zmásti: velicí duchové jsou skeptici. Zarathustra je skeptik. Síla, *svoboda* ze síly a z nadbytku síly ducha se *dokazuje* skepsí. Lidé pevného přesvědčení nepadají vůbec na váhu, jde-li zásadně o hodnotu a nehodnotu. Přesvědčení jsou žaláře. Nevidí dost do dále, nevidí *pod* sebe: ale aby kdo směl mluvit do hodnoty a nehodnoty, musí vidět pět set přesvědčení *pod* sebou, – vidět *za* sebou... Duch, jenž chce něco velikého, jenž i prostředky k tomu chce, je nutně skeptikem. Být svoboděn od přesvědčení všeho druhu, *moci* svobodně hledět, to *patří* k síle... Veliká vášeň, základ a moc jeho bytí, ještě osvícenější, ještě despotičtější nežli je takový duch sám, zabírá celý jeho intelekt; zbavuje ho skrupulí; dodává mu odvahy dokonce k nesvatým prostředkům; *dopřává* mu za jistých okolností přesvědčení. Přesvědčení *prostředkem*: mnohého lze dosíci jen pomocí nějakého přesvědčení. Veliká vášeň potřebuje, spotřebuje přesvědčení, nepodrobuje se jim, – je si vědoma své suverenity. – Naopak: potřeba víry, něčeho nepodmíněného, jde-li o Ano a Ne, carlylismus,²⁹ bude-li mí prominuto toto slovo, je potřebou *slabosti*. Člověk víry, „věřící“ všeho druhu je nutně člověk závislý, – takový, jenž nemůže *sebe* dosadit za účel, jenž vůbec nemůže sám ze sebe účely vytýčit. „Věřící“ nepatří *sobě*, může být jen prostředkem, musí být *spotřebován*, potřebuje někoho, kdo ho spotřebuje. Jeho instinkt vzdává největší poctu morálce odosobnění: k ní ho přemlouvá všechno, jeho chytrost, jeho zkušenost, jeho marnivost. Víra všeho druhu je sama výrazem odosobnění, sebeodcizení... Uvážíme-li, jak nezbytný je většině lidí regulativ, který je zvenčí váže a zpevňuje, jak je nátlak, *otroctví* ve vyšším smyslu, jedinou a poslední podmínkou za které prospívá člověk slabší vůle, zvláště pak žena: pak porozumíme také přesvědčení, „víře“. Člověk s přesvědčením má v něm svou páteř. *Nevidět* mnoho věcí, nebýt v žádném bodě neza-

²⁹ Tomáš Carlyle (1795-1881) slavný anglický spisovatel. Pozn. red.

ujat, být skrz naskrz straníkem, mít přísnou a nutnou optiku všech hodnot – toto jediné působí, že takový druh člověka vůbec trvá. Ale tím je protikladem, *antagonistou* všeho pravdivého, – pravdy... Věřícímu není dáno na vůli, aby vůbec měl svědomí pro otázku „pravda“ a „nepravda“: být na *tomto* místě poctivým, bylo by ihned jeho záhubou. Patologická podmíněnost jeho optiky dělá z přesvědčeného člověka fanatika – Savonarola, Luther, Rousseau, Robespierre, Saint-Simon –, typ protichůdný duchu silnému, *osvobodivšímu* se. Ale veliký postoj těchto *chorých* duchů, těchto epileptiků pojmu, působí na veliké davy, – fanatikové jsou pitoreskní, lidstvo raději vidí gesta, než aby slyšelo *důvody*.

55.

O krok dále v psychologii přesvědčení, „víry“. Dávno již jsem dával na uvažanou, nejsou-li lidská přesvědčení nebezpečnějšími nepřáteli nežli lži („Lidské, příliš lidské“ I. aforismus 54 a 483). Tentokrát hodlám dát rozhodující otázku: je vůbec protiklad mezi lží a přesvědčením? – Všechn svět tomu věří; ale čemu nevěří všechn svět! – Každé přesvědčení má své dějiny, své průpravné formy, své pokusy a omyly: *stává* se přesvědčením, když jím dlouho *nebylo*, když jím ještě déle *sotva* bylo. Jakže? Nemohla by být mezi těmito embryonálními formami přesvědčení také lež? – Někdy je třeba jen výměny osob: v synu se stává přesvědčením, co v otci ještě bylo lží. – Nazývám lži: *nechtít* něco vidět, co vidíme, *nechtít* něco *tak* vidět, jak to vidíme: nepadá na váhu, dojde-li ke lži před svědky nebo beze svědků. Nejobyčejnější lež je ta, již člověk obelhává sama sebe; obelhávat jiné je poměrně výjimečný případ. – Nuže, *nechtít* vidět, co vidíme, *nechtít* vidět *tak*, jak to vidíme, toť téměř první podmínka pro všechny, kdo jsou *straníky*, v jakémkoli smyslu: člověk stranický se nezbytně stává lhářem. Německé dějepiscectví na příklad je přesvědčeno, že Řím znamenal despocii, že Germáni vnesli do světa ducha svobody: jaký je rozdíl mezi tímto přesvědčením a lží? Smíme se ještě divit, mají-li, z instinktu, všechny strany,

i němečtí historikové, veliká slova morálky v ústech, – že se morálka téměř *udrží* tím, že jí straník všeho druhu potřebuje každou chvíli? – „Toť naše přesvědčení: vyznáváme je před celým světem, žijeme a umíráme za ně, – respekt ke všemu, co má přesvědčení!“ – Podobné věci jsem slyšel dokonce z úst antisemitů. Naopak, pánové! Antisemita se tím naprosto nestane slušnějším, že lže ze zásady... Kněží, kteří jsou v takových věcech jemnější a velmi dobře chápou námitku, jež tkví v pojmu přesvědčení, to jest v pojmu zásadní, *poněvadž* účelné prolhanosti, převzali od židů tu chytrost, že vsunuli na tomto místě pojem „boha“, „vůle boží“, „zjevení božího“. Také Kant se bral svým kategorickým imperativem stejnou cestou: v tom se jeho rozum stal *praktickým*. – Jsou otázky, kde člověku *nepřísluší* rozhodovat o pravdě a nepravdě; všechny nejvyšší otázky, všechny nejvyšší hodnotní problémy jsou mimo lidský rozum... Pochopit hranice rozumu, – to teprve je vpravdě filozofie... K čemu dal bůh člověku zjevení? Byl by bůh učinil něco zbytečného? Člověk *nemůže* sám od sebe vědět, co je dobré a zlé, proto jej bůh naučil své vůli... Morálka: kněz *nelže*, – není otázky „pravda“ či „nepravda“ v takových věcech, o nichž mluví kněží; tyto věci ani nedovolují lhát. Neboť aby se dalo lhát, musili bychom umět rozhodnout, *co* zde je pravda. Ale toho právě člověk *neumí*; knězi je to dáno jen co troubeli božímu. – Takovýto kněžský sylogismus naprosto není jen židovský a křesťanský; právo na lež a *chytrost* „zjevení“ přináleží kněžskému typu, kněžím dekadenciím stejně jako kněžím pohanským (– pohany jsou všichni, kdož životu přisvědčují, jimž „bůh“ je slovem pro veliké Ano všem věcem). – „Zákon“, „vůle boží“, „svatá kniha“, „inspirace“ – vesměs slova pro podmínky, *za* kterých kněz dochází moci, *jimiž* svou moc udržuje, – tyto pojmy najdeme v základech všech kněžských organizací, všech kněžských nebo filozoficko-kněžských vládních útvarů. „Posvátná lež“ – společná Konfuciovi, zákoníku Manuovu, Mohamedovi, křesťanské církvi –: nechybí u Platona. „Pravda je tu“: to znamená, kde se to jen ozve, *kněz lže*...

- Přijde konečně na to, za jakým účelem se lže. Že v křesťanství chybí „posvátné“ účely, toť *moje* námitka proti jeho prostředkům. Jen *špatné* účely: otrávit, potupit, popřít život, pohrdat tělem, zneuctění a sebezprznění člověka pojmem hříchu, – *tudíž* jsou i jeho prostředky špatné. – Čtu s opačným pocitem zákoník *Manuův*, dílo nevyrovnatelné duchovosti a převahy; bylo by hříchem proti *duchu* i jen je *jmenovat* jedním dechem s biblí. Uhodneme ihned: má skutečnou filozofii za sebou, *v sobě*, nikoli pouze páchnoucí judaism z rabinismu a pověry, – dává i nejzhýčkanějšímu psychologovi, do čeho by kousl. Abychom *nezapomněli* hlavní věci, základního rozdílu od každé bible: *vznešené* stavy, filozofové a bojovníci drží tímto zákoníkem svou ruku nad davem; všude vznešené hodnoty, cit dokonalosti, přisvědčování životu, triumfující blaženost nad sebou i nad životem, – *slunce* spočívá na celé knize. – Všechny věci, na nichž křesťanství vybíjí svou nevyzpytatelnou sprostotu, na příklad plození, žena, manželství, projednávají se tu vážně, s úctou, s láskou a důvěrou. Jak se vlastně může dát dětem a ženám do rukou kniha, která obsahuje ono bídácké slovo: „pro kurevnictví má jeden každý svou ženu, a jedna každá svého vlastního muže... je lépe ženiti se než horoucnost snášeti“? A *smí* kdo být křesťanem, pokud je vznik člověka pokřesťanštěn, to jest *pošpiněn* pojmem neposkvrněného početí? Neznám knihy, v níž by se říkalo ženě tolik něžných a dobrotivých věcí, jako v zákoníku Manuově; tito staří šedivci a světci mají způsob zdvořilosti k ženám, jenž snad není předstižen. „Ústa ženy“ – praví se tu jednou, – „ňadra dívky, modlitba dítěte, kouř oběti jsou vždy čisté.“ Jiné místo: „není vůbec nic čistšího nad světlo slunce, stín krávy, nad vzduch, vodu, oheň a nad dívčí dech.“ A ještě na konec jedno místo – snad také posvátná lež –: „všechny otvory těla nad pupkem jsou čisté, všechny pod ním jsou nečisté. Jen u dívky je čisto tělo celé.“

Přistihneme in flagranti *nesvatost* křesťanských prostředků, změříme-li jednou *křesťanský účel* účelem zákoníku Manuova, – postavíme-li tento největší protiklad účelů do prudkého světla. Nebude kritikovi křesťanství ušetřeno, aby neuvedl křesťanství v *opovržení*. – Takový zákoník, jako Manuův, vzniká jako každý dobrý zákoník: shrnuje zkušenost, chytrost a experimentální morálku dlouhých staletí, uzavírá, netvoří už. Předpokladem kodifikace jeho druhu je poznání, že prostředky, jimiž se zjednává autorita *pravdě* pomalu a nákladně získané, jsou naprosto odlišné od těch, jimiž by se dokazovala. Zákoník nikdy nevypravuje o užitku, důvodech, kazuistice v předhistorii nějakého zákona: právě tím by pozbyl imperativního tónu, pozbyl by onoho „musíš“, předpokladu toho, aby se posloučalo. Problém tkví přesně v tom. – V jistém bodě vývoje určitého národa prohlásí jeho vrstva nejosvícenější, to jest vrstva nejdál zpět i ven vyhlédající, že jest uzavřena zkušenost, podle níž se má žít – to jest podle níž se vůbec *může* žít. Jejím cílem jest, aby dostala pod střechem sklizeň co možná bohatou a úplnou z dob experimentu a zlé zkušenosti. Čemu tudíž teď jest především zabrániti, toť další ještě experimentování, trvání plynulého stavu hodnot, zkoumání, volba, kritizování hodnot in infinitum.³⁰ Proti tomu je stavěna dvojí hráz: předně *zjevení*, to jest tvrzení, že rozum oněch zákonů *není* lidského původu, že *nebyl* pomalu a s chybami hledán a nalezen, nýbrž, jsa božského původu, že byl pouze sdělen, celý, dokonalý, bez dějin, darem, zázrakem... Za druhé pak *tradice*, to jest tvrzení, že zákon trval již od pradávna, že je nepietní, že je zločinem na předcích, brát jej v pochybnost. Autorita zákona jest odůvodněna tezemi: bůh jej *dal*, předkové jej *žili*. – Vyšší důvod takovéto procedury spočívá v úmyslu, aby vědomí bylo krok za krokem zatlačeno od života, jenž byl uznán správným (to jest, jenž byl *dokázán* nesmírnou a ostře prosívanou zkušeností): takže se dosáhne dokonalého automatismu

³⁰ Do nekonečna. Pozn.red.

instinktu, – předpokladu to jakéhokoli mistrovství, jakékoli dokonalosti v umění života. Vytýčit zákoník po způsobu Manuově znamená přiznat napříště určitému národu nárok, aby se stal mistrem, aby se stal dokonalým, – aby nejvyšší umění života bylo jeho ambicí. *K tomu musí být uveden v nevědomí: toť účel každé posvátné lži. – Pořadí kast, nejvyšší, dominující zákon je pouze sankcí přírodního pořadí, přírodní zákonitosti prvního řádu, nad níž nemá moci žádná libovůle, žádná „moderní idea“.* V každé zdravé společnosti se rozestupují, navzájem se podmiňují, tři fyziologicky různě gravitující typy, z nichž každý má svou vlastní hygienu, svou vlastní říši práce, svůj vlastní způsob citu dokonalosti a mistrovství. Příroda, *nikoli* Manu, odděluje od lidí převážně duchových, i od lidí silných převážně svaly a temperamentem, lidi třetí, kteří nevynikají v tom ani v onom, lidi prostřední, – tyto co veliký dav, ony co výběr. Nejvyšší kasta – říkám jim *nejvzácnější* – má pro svou dokonalost také výsady nejvzácnějších: k tomu patří představovat na zemi štěstí, krásu, dobrotivost. Jen nejduchovější lidé mají dovolenu krásu, krásno vůbec: jen u nich dobrotivost není slabostí. Pulchrum est paucorum hominum;³¹ dobro je výsada. Leč nic jim nemůže býti tak odepřeno, jako ošklivé způsoby nebo pesimistický pohled, oko, které *zošklivuje*, – nebo dokonce rozhořčení nad tím, jak úhrnem vypadá svět. Rozhořčení je výsada čandalů; pesimismus taktéž. „*Svět je dokonalý* – tak dí instinkt nejduchovějších, instinkt přisvědčující –: nedokonalost, věci všeho druhu *pod* námi, distance, patos distance, i čandala³² patří ještě k této dokonalosti.“ Lidé nejduchovější nalézají tím, že jsou *nejsilnějšími*, své štěstí v tom, v čem by jiní našli záhubu: v labyrintu, v tvrdosti k sobě i k jiným, v pokusu; jejich radostí je přemáhat sebe sama: asketismus se jim stává přirozeností, potřebou, instinktem. V těžkém úkolu vidí svou výsadu; *zotavení* v tom, že si pohrávají břemeny, jež jiné drtí... Poznání – toť forma asketismu. – Jsou nej-

³¹ Krása je věcí nemnoha lidí. Pozn. red.

³² Nejnížší kasta indická. Pozn. red.

úctyhodnějším druhem člověka: to nevylučuje, aby nebyli nejveselejší, nejroztomilejší. Panují, nikoli protože chtějí, nýbrž protože *jsou*; není jim dáno na vůli, aby byli druhými. – *Druzí*: to jsou strážci práva, pečují o pořádek a bezpečnost, to jsou vznešení bojovníci, toť především *král* jakožto nejvyšší formule bojovníka, soudce a udržovatele zákona. Druzí jsou exekutivou nejduchovějších, jsou nejbližší, co k nim patří, co s nich snímá všechno, co je *hrubého* v práci vladařské, – jsou jejich družina, jejich pravá ruka, jejich nejlepší žactvo. – V tom všem, budiž znovu řečeno, není nic libovolného, nic „udělaného“; co je *jiné*, je uděláno, – pak je příroda zhanobena a zmařena... Pořadí kast, pořadí *důstojnosti* formuluje jen nejvyšší zákon života; odloučení těchto tří typů je nutné, aby se udržela společnost, aby se umožnily vyšší a nejvyšší typy, – *nerovnost* práv teprve je podmínkou, aby vůbec práva byla. – Každé právo je výsadou. V tom, jaký jest, má každý také svou výsadu. Nepodceňujme výsady *prostředních*. Čím *výše*, tím více přibývá tvrdostí života, – přibývá chladu, přibývá odpovědnosti. Vysoká kultura je pyramida: může stát jenom na široké základně, předpokládá především silně a zdravě konsolidovanou prostřednost. Řemeslo, obchod, orba, *věda*, většina umění, jedním slovem celý souhrn činností v *povolání* snáší se naprosto jen s prostřední schopností a žádostí; něco takového by bylo nemístné mezi výjimkami, instinkt k tomu příslušný by odpořoval jak aristokratismu, tak anarchismu. Býti užitek veřejnosti, kolečkem, funkcí, k tomu jest určení od přírody: *nikoli* společnost, nýbrž druh *štěstí*, nad nějž právě nejdou schopností největší většiny lidí, dělá z nich inteligentní stroje. Prostřednímu člověku je štěstí, být prostředním; mistrovství v jediném, speciálnost přirozeným instinktem. Hlubšího ducha by bylo zhola nedůstojné, aby viděl v pouhém faktu prostřednosti už námitku, Prostřednost je dokonce *především* nutná, aby směly být výjimky: je podmínkou vysoké kultury. Dotýká-li se výjimečný člověk právě prostředních lidí jemnějšími prsty, nežli sebe a sobě rovných, není to pouze zdvořilost srdce, – je to prostě jeho *povinnost*... Koho nejvíce nenávídím z té dnešní sběre? Sběr socialistů, apoštoly čandalů, kteří podkopávají instinkt,

radost, skromnou spokojenost dělníka s drobným životem, – kteří ho dělají závistivým, učí ho pomstě... Křivda nikdy není v nerovných právech, je v nároku na „rovná“ práva... Co je špatné? Ale už jsem to řekl: všechno, co pochází ze slabosti, ze závisti, z pomsty. – Anarchista i vyznavač Krista jsou jednoho původu...

58.

Vskutku, je to rozdíl, za jakým účelem kdo lže: udržuje-li tím nebo ničí-li. Můžeme mezi *křesťana* a *anarchistu* klidně položit rovnítko: jejich účel, jejich instinkt jde jen za ničením. Důkaz této vědy je třeba jen vyčisti z dějin: obsahují jej s děsivou zřetelností. Jestliže jsme právě poznali náboženské zákonodárství, jehož účelem bylo „zvěčniti“ nejvyšší podmínku toho, aby život *prospíval*, to jest velikou organizaci společnosti, – křesťanství našlo své poslání v tom, aby právě takové organizaci učinilo konec, *protože v ní život prospíval*. Tam měl být uložen rozumový výtěžek z dlouhých dob experimentu a nejistoty k užitku nejvzdálenější budoucnosti a sklizeň se měla dostat pod střechu tak veliká, tak bohatá, tak úplná, jak jen možno: zde byla, naopak, sklizeň přes noc *otrávena*... To, co stálo aere *perennius*,³³ *imperium Romanum*, nejvelkolepější organizační forma za obtížných podmínek, jaké dosud bylo dosaženo, s ním srovnáno je všechno předchozí, všechno potomní, tříšť, břídilství, diletantství, – oni svatí anarchisté si udělali „zbožnost“ z toho, aby zničili „svět“, *to jest imperium Romanum*, až nezůstal kámen na kameni, – až je mohli opanovat Germáni a jiní neotesanci... Křesťan a anarchista: oba dekadenti, oba neschopní, působit jinak než rozkladně, otravně, než tak, aby všechno zakrnělo, působit jinak než *vysávat krev*, oba žijíce instinktem *zavilé nenávisi* ke všemu, co má velikost, co má trvání, co slibuje budoucnost životu... Křesťanství bylo upírem římského impéria, – přes noc obrátilo vniveč nesmírný čin Římanů, jímž byla získána půda veliké kultury, *jež má dostatek času*. – Stále ještě tomu není rozumět? *Imperium Romanum*, jak je známe, jak nás

³³ Pevnější než železo. Pozn. red.

s ním dějiny římské provincie stále lépe seznamují, toto nejobdivuhodnější umělecké dílo velikého stylu, bylo počátkem, jeho stavba byla vypočtena, aby se *dokázala* tisíciletími, – podnes nikdy se tak nestavělo, nikomu se ani nesnilo, stavět do té míry sub specie aeterni!³⁴ – Pevnost této organizace stačila vydržet špatné císaře: nahodilost osob nesmí rozhodovat v takových věcech, – *první* to princip veškeré veliké architektury. Ale nestačila proti *nejkoruptnějšímu* druhu korupce, proti *křesťanovi*... Tito skrytí červi, kteří se připlížili v noci, mlze a dvojznačnosti ke všem jednotlivcům, a vysáli každému jednotlivci vážnost pro *skutečné* věci, vůbec instinkt pro *reality*, tato zbabělá, femininní a slad'oučná banda odcizila krok za krokem „duše“ této nesmírné stavbě, – tyto cenné, mužně-vznešené povahy, které viděly ve věci Říma svou vlastní věc, svou vlastní vážnost, svou vlastní *hrdost*. Svatouškovské plížení, tajuplnost konventiklů, ponuré pojmy jako peklo, jako oběť nevinného, jako unio mystica³⁵ pitím krve, především pomalu rozdmýchaný plamen pomsty, pomsty čandalů – *to* opanovalo Řím, týž druh náboženství, proti němuž v jeho preexistenční formě již Epikur zdvihl válku. Čtěte Lucretia, abyste pochopili, *co* Epikur potíral, *nikoli* pohanství, nýbrž „křesťanství“, to jest zkázu duší pojmem viny, pojmem trestu a nesmrtnosti. – Potíral *podzemní* kultu, celé latentní křesťanství, – jíž tehdy bylo skutečným *vykoupením* popírat nesmrtnost. – A Epikur by byl zvítězil, každý čestný duch v římské říši byl epikurejcem: *tu se objevil* Pavel... Pavel, jímž dospěla ztělesnění a geniality čandalská nenávisť k Římu, k „světu“, žid, *věčný* žid par excellence. Co uhodl, bylo to, jak se dá podnítit „požár světa“ pomocí malého sektářského hnutí křesťanů, zcela mimo židovství, jak se dá symbolem, „boha na kříži“ shrnouti všechno, co leží na zemi, všechno tajně povstalecké, celé dědictví anarchistických rejdu v říši, v nesmírnou moc. „Spása přijde od židů“. – Křesťanství se stává formulí, jež by předstihla

³⁴ Pod zorným úhlem věčnosti. Pozn. red.

³⁵ Mystické sjednocení. Pozn. red.

podzemní kulty všeho druhu, na příklad Osiriův,³⁶ Veliké matky, Mithrův³⁷ – a jež by je shrnulo: v tomto poznání spočívá Pavlův *genius*. Jeho instinkt v tom byl tak jistý, že vkládal představy, jimiž fascinovala ona čandalská náboženství, svému vynalezenému „spasiteli“ s bezohledným násilnictvím na pravdě do úst, a nejen do úst – že z něho *udělal* něco, čemu i Mithrův kněz mohl rozumět... To byl Pavlův Damašek: pochopil, že *potřebuje* víry v nesmrtelnost, aby znehodnotil „svět“, že pojmem „pekla“ lze ještě ovládnout Řím, – že „oním světem“ lze *zabít život*... Nihilista a vyznavač Krista: to se rýmuje, a nejen že se to rýmuje...

59.

Všechna práce antického světa *nadarmo*: nemám slova, abych vyjádřil, co cítím nad něčím tak zdrcujícím. – A vzhledem k tomu, že jeho práce byla prací přípravnou, že byly právě teprve položeny s žulovým sebevědomím základy k práci na tisíciletí, celý *smysl* antického světa *nadarmo*!... Nač Řekové? Nač Římané? – Všechny předpoklady učené kultury, všechny vědecké *metody* tu již byly, bylo již zjištěno veliké, nevyrovnatelné umění, jak správně čísti – tento předpoklad tradice kultury, jednoty vědy; přírodní věda byla, ve spolku s matematikou a mechanikou, na nejlepší cestě, – *smysl pro fakta*, poslední a nejcennější všech smyslů, měl své školy, svou stáletou již tradici! Je tomu rozumět? Všechno *podstatné* bylo nalezeno, aby bylo možno dát se do práce: – metody, desetkrát to nutno říci, *jsou* to nejpodstatnější, také nejobtížnější, jsou také tím, proti čemu se nejdéle staví zvyklosti a lenosti. Čeho jsme dnes znovudobyli, s nevýslovným sebepřemáháním, – neboť všichni máme špatné instinkty, křesťanské, nějak ještě v těle, – svobodný pohled skutečnosti v tvář, opatrná ruka, trpělivost a vážnost v nejmenších věcech, celá *poctivost* poznání, – již tu byla! Před více již než dvěma tisíci let!

³⁶ staroegyptský bůh slunce, později uctíván i jako bůh podsvětí. *Pozn. red.*

³⁷ Staropetrský bůh světla a dobra. *Pozn. red.*

A, *nad to*, dobrý, jemný takt a vkus! *Nikoli* drezurou mozku! *Nikoli* co „německé“ vzdělání s neotesanými způsoby! Nýbrž něco, co je tělem, gestem, instinktem, – jedním slovem realitou... *Všechno nadarmo!* Přes noc se všechno stalo už jen vzpomínkou! – Řekové! Římané! Vznešenost instinktu, vkus, metodické badání, genius organizace a správy, víra, *vůle* k budoucnosti lidstva, veliké Ano všem věcem, viditelné v podobě Římského impéria, viditelné všem smyslům, veliký styl nikoli už jen uměním, nýbrž vtělený v realitu, pravdu, *život*... A to všechno ne snad přes noc zasypáno přírodní pohromou! *Nikoli* zašlapáno Germány a jinými těžkonožci! Nýbrž vniveč obráceno lstivými, skrytými, neviditelnými, nedokrevnými upíry! *Nikoli* poraženo, – jen vysáto!... Skrytá mstivost, malicherná závist nabyla *vrchu!* Všechno ubohé, všechno co samo sebou trpí, co je souženo špatnými city, celé *ghetto duševního světa* rázem na *vrchu!* – Stačí nějakého křesťanského agitátora, na příklad svatého Augustina, abychom pochopili, abychom čichali, jak nečistí chlapíci se tím dostali na vrch. Venkoncem bychom se klamali, kdybychom předpokládali u vůdců křesťanského hnutí jakýkoli nedostatek rozumu: – ó, jsou chytrí, chytří až do svatosti, ti páni církevní otcové! Čeho se jim nedostává, je něco zcela jiného. Příroda je zanedbala, – zapomněla jim dát skromné věno čestných, slušných, *čistotných* instinktů... Mezi námi, ani to nejsou muži... Pohrdá-li islám křesťanstvím, má na to tisícere právo: islám předpokládá *muže*...

60.

Křesťanství nás připravilo o sklizeň antické kultury, připravilo nás později zas o sklizeň kultury *islámu*. Zázračný kulturní svět maurského Španělska, *nám* v podstatě spřízněnější, víc k naší mysli a k našemu vkusu promlouvající nežli Řím a Řecko, byl *ušlapán* (– neříkám, jakýma nohama –), proč? Protože děkoval za svůj vznik vznešeným, mužným instinktům, protože přisvědčoval životu i ještě vzácnými a rafinovanými skvosty maurského života!... Křižáci později potírali něco, před čím by jim lépe bylo slušelo kles-

nouti v prach, – kulturu, proti níž by si mohlo připadat i naše devatenácté století velmi chudým, velmi „pozdním“. – Ovšem, chtěli kořistit: Orient byl bohatý... Buďme přece nezaujatí! Křížové výpravy – vyšší pirátství, nic víc! Německá šlechta, v podstatě šlechta vikingská, byla tím ve svém živlu: církev věděla až příliš dobře, jak *chytit* německou šlechtu... Německá šlechta, vždy „Švýcaři“ církve, vždy ve službách všech špatných instinktů církve, – ale *dobře placena*... Že církev provedla svoji zavile nenávislnou válku proti všemu vznešenému na zemi právě s pomocí německých mečů, německé krve a odvahy! Jest na tomto místě množství bolestných otázek. Německá šlechta téměř *chybí* v dějinách vyšší kultury: uhadneme, proč... Křesťanství, alkohol – oba *veliké* prostředky korupce... Vlastně by nemělo ovšem být volby mezi islámem a křesťanstvím, jako by jí nemělo být mezi Arabem a Židem. Rozhodnutí je dáno: nikomu není dáno na vůli, aby zde ještě volil. Buď člověk *jest* čandalous, nebo jím *není*... „Boj na nůž s Římem! Mír, přátelství s islámem:“ tak cítil, tak *činil* onen veliký svobodný duch, genius mezi německými císaři, Fridrich Druhý. Jakže? Musí Němec teprve být geniem, svobodným duchem, aby cítil *slušně*? Nechápu, jak mohl kdy jaký Němec cítit *křesťansky*...

61.

Zde je nutno dotknout se vzpomínky, pro Němce ještě stokrát trapnější. Němci připravili Evropu o poslední velikou kulturní sklizeň... již mohla Evropa dostat pod střechu, – o kulturní žně *renesance*. Rozumějí lidé konečně, *chtějí* rozumět, čím renesance byla? *Přehodnocení křesťanských hodnot*, pokus, podniknutý všemi prostředky, všemi instinkty, veškerou geniálností, aby byly *protichůdné* hodnoty, *vznešené* hodnoty dovedeny k vítězství... Byla dosud jen *tato* veliká válka, nebyla dosud položena otázka rozhodnější nad otázku renesance, – *moje* otázka jest její otázkou –: nebylo také nikdy zásadnější, přímější formy *útoku*, ani přísněji vedené na celé frontě a přímo do centra! Udeřit na rozhodném místě, v samotném sídle křesťanství,

zde dosadit *vznešeně* hodnoty na trůn, lépe řečeno *vpravit* je do instinktů, do nejspodnějších potřeb a žádostí těch, kteří tam sedí... Vidím před sebou *možnost* zcela nadpozemského kouzla a nadpozemské hry barev: – zdá se mi, že se třpytí všemi hrůzami rafinované krásy, že v ní pracuje umění, tak božské, tak ďábelsky božské, že bychom hledali v celých tisíciletích marně druhou takovou možnost; vidím divadlo, tak důvtipné, tak zázračně paradoxní spolu, že by všichni bohové olympští byli měli, proč se dát do nesmrtelného smíchu – *Cesare Borgia papežem*... Je mi rozumět?... Nuže, *to* by bylo bývalo vítězství, po němž jediné *já* dnes toužím –: tím bylo křesťanství *zrušeno*! – Co se stalo? Německý mnich, Luther, přišel do Říma. Tento mnich, v těle všechny mstivé instinkty ztroskotaného kněze, vzbouřil se v Římě *proti* renesanci... Místo aby chápal s nehlubší vděčností to nesmírné, co se bylo stalo, zdolání křesťanství v jeho *sídle* – jeho nenávist se dovedla tímto divadlem jen žít. Člověk náboženský myslí jenom na sebe, – Luther viděl *zkaženost* papežství, ačkoli se právě opak dal rukama hmatat: stará zkaženost, peccatum originale, křesťanství, *nesedělo* již na stoličce papežově! Nýbrž život! Nýbrž triumf života! Nýbrž veliké Ano všem vysokým, krásným, odvážným věcem!... A Luther *církev obnovil*: udeřil na ni... Renesance – událost beze smyslu, veliké *Nadarmo*! – Ach ti Němci, co nás už stáli! Nadarmo – to bylo vždy *dílem* Němců. – Reformace; Leibniz; Kant a tak zvaná německá filozofie; války „za svobodu“; Říše – pokaždé něco, co tu již bylo, něco *nenávratného*, narazí na nějaké Nadarmo... Jsou to *moji* nepřátelé, znám se k tomu, tito Němci: pohrdám všeho druhu nečistotou pojmu a hodnot, *zbabělosti* před každým poctivým Ano a Ne, jak to u nich znám. Za téměř celé poslední tisíciletí zmotali a sešmodrchali všechno, čeho se dotkli svými prsty, mají na svědomí všechno polovičaté – tříosminové! – čím stůně Evropa, – mají na svědomí také nejnečistší druh křesťanství, jaký jest, nejnevyléčitelnější, nejnevývratnější, protestantství... Nezbojíme-li se křesťanství, *Němci* tím budou vinni.

- Tím jsem u konce a vynáším svůj ortel. *Odsuzuji* křesťanství, vznáším na křesťanskou církev nejstrašlivější všech obžalob, jakou kdy který žalobce vzal do úst. Je mi nejvyšší všech myslitelných korupcí, měla vůli k poslední jen možné korupci. Není nic, čeho by se křesťanská církev nebyla dotkla svou zkažeností, každou hodnotu obrátila v nehodnotu, z každé pravdy udělala lež, z každé poctivosti duševní bídáctví. Ať se ještě někdo odváží a mluví mi o jejích „humanitních“ požehnáních! *Odstranit* nějakou bеду, bylo proti jejímu nejhlubšímu prospěchu: žila z béd, *tvořila* bědy, aby *sebe* zvěčnila... Například červ hříchu: touto strážní obohatila lidstvo teprve církev! - „Rovnost duší před bohem“, tato falešnost, tato *záminka* zákeřné nevraživosti všech nízce smýšlejících, tento pojem - třaskavina, který se na konec stal revolucí, moderní ideou a úpadkovým principem celého společenského řádu, - toť *křesťanský* dynamit... „Humanitní“ požehnání křesťanství! Vypěstit z humanity vnitřní rozpor, umění sebeprznění, vůli ke lži za každou cenu, odpor, opovržení všemi dobrými a poctivými instinkty! To mi tak je požehnání křesťanství! - Parazitství *jedinou* praxí církve; pijící svým ideálem nedokrevnosti, „svatosti“ všechnu krev, všechnu lásku, všechnu naději k životu; onen svět vůlí k popření veškeré reality; kříž odznakem nejpodzemnějšího spiknutí, jaké kdy bylo, - proti zdraví, kráse, zdařilosti, udatnosti, duchu, *dobrotě* duše, *proti samému životu*...

Tuto věčnou obžalobu křesťanství napíši na všechny zdi, kde zdi jen jsou, - mám písmena, že i slepí prohlédnou... Zovu křesťanství *jedinou* velikou kletbou, *jedinou* velikou nejvnitřnější zkažeností, jediným velikým instinktem pomsty, jemuž není prostředku dosti jedovatého, tajného, podzemního, dosti *malého*, - zovu je *jedinou* nesmrtelnou poskvrnou lidstva...

A počítáme *čas* podle onoho dies nefastus,³⁸ jímž se počalo toto dopuštění osudu, - podle *prvního* dne křesťanství! - *Proč ne raději podle jeho dne posledního?* - *Podle dneška?* - Všechny hodnoty přehodnotit!...

³⁸ Neblahý den. Pozn. red.

Poznámka překladatele

Dílo, jež mělo shrnout v systém Nietzscheovu filozofii, nebylo již dopsáno; choroba přervala dalekosáhlé plány a ze systému se zachovaly dva fragmenty s nejednou společnou myšlenkou: sbírka aforismů a náčrtů „Vůle k moci“ a první kniha „Přehodnocení všech hodnot“ (Antikrist), Oba nadpisy snad mělo dílo nést, jeden jako titul, druhý jako podtitul; ale je také možno, že by se byla z plánů vyvinula dvě samostatná díla s oněmi názvy. Plán z jara 1887 nese nadpis:

VŮLE K MOCI

Pokus o přehodnocení všech hodnot.

Podle pořadí tohoto plánu jsou uspořádány aforismy fragmentu „Vůle k moci“ v Nietzscheových spisech. Poslední plán „Přehodnocení“ („Antikrist“ byl napsán v létě 1888 v Sils-Marii v Horním Engadinu) je z podzimu roku 1888 a zní:

PŘEHODNOCENÍ VŠECH HODNOT

Knih první.

Antikrist. Pokus o kritiku křesťanství.

Knih druhá.

Svobodný duch. Kritika filozofie jakožto hnutí nihilistického.

Knih třetí.

Imoralista. Kritika nevědomosti nejosudnějšího druhu, morálky.

Knih čtvrtá.

Dionýsos. Filozofie věčného návratu.

Z toho plánu byla napsána už jen předmluva a kniha první, jež zde podáváme.

„Antikrist“, fragment, ale přesto uzavřený celek, znamená vyvrcholení Nietzscheova protikřesťanského radikalismu. Kniha láskypl-

ného uznání a jemného psychologického chápání osobnosti Ježíšovy a nesmiřitelného odporu, často nespravedlivého, k církvi a křesťanství; obojímu tu upírá vůbec právo a rozumný důvod k existenci. Křesťanství se mu stává vtělenou mstivostí (resentimentem) proti všemu, co na tomto světě je velikého, stává se vtělením a sběrnou všeho protikulturního, úpadkového, chorobného, protivědeckého: něčím, co je třeba vymýtit, když už Evropa po dvě tisíciletí nestvořila jediného nového boha. Není smíru mezi náboženstvím a vědou.

Příkrost formy i obsahu Antikrista je snad vystupňována také tím, že dílo zůstalo fragmentem, jehož Nietzsche sám už do tisku neodevzdal.

„Přehodnocení“ mělo být historickým mezníkem, z něhož vzejde překonáním éry křesťanské nová doba, doba „svobodných duchů“. Ale ani tato éra nemá být „mimo dobro a zlo“, nemá být „imoralistická“ (slovo, jehož Nietzsche s oblibou užívá a jež zdůrazňuje), tj. nevzdává se mravního hodnocení, nýbrž místo hodnocení křesťanského zavádí své, křesťanskému protichůdné. V odbožštěném světě vládne bůh života a jeho hodnoty. Imoralista je ve skutečnosti velmi rigorózním moralistou (ovšem své morálky); je to dáno Nietzscheovou osobní povahou, jeho neúnavným rozlišováním toho, co jest, od toho, co býti má – i když uplatňuje tuto mravní přísnost právě proti těm, kteří užívají (podle Nietzsche ovšem: zneužívají) téhož rozlišování jménem křesťanských hodnot. Na těchto moralistech, kněžích, nenechává Nietzsche ovšem nic dobrého, tak jako křesťanskému učení nepřiznává nic kladného, ani to, že dovede být náboženstvím pro davy, jako to uznává u buddhismu. Psychologie kněží a psychologie Ježíše jakožto spasitele jsou snad hlavní věcí v „Antikristu“. Při tom je třeba mít na mysli, že Nietzscheovy nábožensko-protináboženské úvahy vyrostly z osobní náboženské krize, z časné ztráty víry; proto právě jsou nábožensky interesovány a proto také náboženský zájem budily, potírajíce lhostejnost. Je-li dnes tento zájem daleko živější, přece jen stanovisko tak vyhraněné jako Nietzscheovo vede ještě dnes k myšlení a k nové formulaci i ty,

kteří s ním nesouhlasí. Proto snad i „Antikrist“ může být znovu časový v době obnovených náboženských diskuzí.

* * *

Do češtiny přeložil „Antikrista“ Arnošt Procházka (1903 v „Knihách dobrých autorů“ u Kam. Neumannové); srovnával jsem svůj text s tímto překladem, ale nepoužil jsem ho jako základu.

Řada hesel, jež vyžadují výkladu, vedla mě k abecednímu uspořádání vysvětlivek, do nichž jsem nepojal slova běžně známá, jako jsou: fascinovati, hysterický, morbidní, rachitický atd.

J. F.

Ediční poznámka

V knize Antikrist jsme se přiklonili pouze k úpravám, které nenarušují původní styl textu. Jde zejména o přepis slovních variant se „s“ na varianty se „z“ (filosofie – filozofie), úpravu délek (fatum – fátum) aj. Zanechali jsme časté cizojazyčné výrazy a citáty. Tam, kde jsme to považovali za nezbytné pro snadnější pochopení, jsme je doplnili komentáři v poznámkách pod čarou.

Redakce MKP

Friedrich Nietzsche

Antikrist

Edice E-knihovna
Překlad Josef Fischer
Redakce Kateřina Kováčová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 18. 8. 2017

ISBN 978-80-7587-213-5 (pdf)